

Impacte psicosocial de la transformació del teixit humà de la Barceloneta

Un estudi centrat en la perspectiva de la gent gran i els agents socials del barri

Grup de recerca GIAS (Grup d'Innovació i Anàlisi social)
Càtedra de Justícia Social i Restaurativa Pere Tarrés - URL

 **FUNDACIÓ
PERE TARRÉS**

Universitat Ramon Llull

aba
Associació Barceloneta Alerta

Taula de bon veïnatge de la Barceloneta

Juny 2019

Equip investigador:

Paco López Jiménez

Sandra Escapa Solanas

Aida C. Rodríguez Giménez

Equip de suport a la recerca:

Cecilia Costa (Coordinadora)

Isabel Solasegales

Óscar Miguel

Nieves Vidal

Miquel Riba

Vera Demireva

Raquel Riol

Michelo Pizarro

Yolanda Silvente

Víctor Muñoz

Miram Caravantes

Natàlia Bonet

Marta Ferrer

Laia Jallow

Emma Patón

Amb el suport econòmic de¹:

- Secretaria d'Universitats i Recerca del Departament d'Economia i Coneixement de la Generalitat de Catalunya
- Obra Social "La Caixa"
- Universitat Ramon Llull
- Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés - URL

¹ Codi del projecte de recerca: 2017-URL-Proj-008

Índex

Introducció i agraïments.....	4
1. Els canvis en la configuració del teixit humà de les ciutats en una època d'acceleració i complexitat.....	5
1.1. Els processos de gentrificació.....	“
1.2. L'impacte dels processos de gentrificació en el benestar de les persones.....	7
2. La Barceloneta com a escenari de canvis urbanístics i socials.....	9
2.1. Breu revisió històrica de l'evolució de la Barceloneta.....	“
2.2. La Barceloneta des de la perspectiva de la gentrificació.....	10
3. Mètode.....	14
3.1. Objectius.....	“
3.2. Participants.....	“
3.3. Instruments i procés d'anàlisi de les dades.....	“
4. Resultats.....	16
4.1. Canvis identificats.....	17
4.2. Problemàtiques percebudes.....	22
4.3. Actituds davant els canvis.....	28
5. Conclusions de l'estudi.....	39
6. Referències bibliogràfiques.....	43
7. Annex: guions de les entrevistes.....	45

Introducció i agraïments

La pressió immobiliària, el desenvolupament turístic d'algunes ciutats, els processos migratoris o l'evolució de les estructures familiars són factors que acaben incidint directament en el teixit social de pobles i barris. Aquest teixit és clau en la vida de les persones, perquè serveix de xarxa protectora per als més vulnerables i perquè és l'espai de desenvolupament cultural i personal que permet construir la pròpia història en un escenari d'història col·lectiva. És, també, un teixit viu i en permanent procés de canvi, per la incorporació de nous membres que alimenten la diversitat i generen desequilibris que, gestionats de manera adequada, porten a nous equilibris que enriqueixen i donen solidesa al mateix teixit social.

En alguns barris de les grans ciutats, però, aquests canvis es veuen accelerats per processos de substitució massiva de la població en períodes molt curts de temps, la qual cosa complica la cerca de nous equilibris, especialment si les diferències socioeconòmiques o de vinculació i permanència en el barri de la nova població són notables en relació a la població que hi residia prèviament (com succeeix quan parlem de processos de gentrificació o de turisme massiu).

Aquest informe se centra en l'impacte que tenen aquests processos en les persones i el teixit social d'un barri concret, la Barceloneta, especialment representatiu d'aquests fenòmens socioeconòmics. L'estudi posa el focus en el relat de dos col·lectius que tenen una perspectiva privilegiada: la gent gran i els ciutadans (professionals o voluntaris) que assumeixen alguna funció rellevant en l'organització de la dinàmica comunitària del barri.

El projecte vol servir, a més, per fer visible el paper de la gent gran com a protagonistes i narradors d'excepció del que, com a conseqüència d'aquests processos socioeconòmics, està passant i del que pot arribar a passar als barris de les grans ciutats. Aquesta mirada pot, a la vegada, servir a actors socials i polítics molt diversos a l'hora d'orientar les estratègies que garanteixin els drets i, també, les oportunitats de tots i totes per exercir-los.

Agraïm l'aportació de les entitats que han fet possible aquest estudi i que estan ressenyades a l'inici d'aquest informe, de manera molt especial a les que, coordinades a través del Pla Comunitari i la Taula de Bon Veïnatge, van traslladar-nos la necessitat d'entendre i visualitzar l'efecte de processos globals en vides concretes. La seva contribució va ser clau per comprendre que la intervenció dels investigadors mai és neutra i que les bones intencions no són suficients per posar la ciència al servei de les persones. Hem intentat ser especialment respectuosos amb una de les seves demandes: que la recollida de la narració de les persones del barri no generés expectatives que alimentessin frustracions futures.

Amb aquesta premissa ens hem apropat a les persones que han compartit les seves impressions sobre el que està passant a la Barceloneta. Com a conseqüència, l'estudi planteja més preguntes que respostes i deixa per a altres espais i agents la cerca de solucions als conflictes que s'evidencien.

Volem, això sí, agrair la generositat de l'equip d'entrevistadors i entrevistadores, la paciència de l'equip de transcripció i la lucidesa de totes les persones entrevistades, que són la veritable font de coneixement que hem volgut recollir i sistematitzar a les pàgines següents.

1. Els canvis en la configuració del teixit humà de les ciutats en una època d'acceleració i complexitat

La tensió entre els desplaçaments de la població i la territorialitat humana formen part de la nostra història com a espècie. A diferència, però, d'altres espècies, la nostra territorialitat no està sempre associada a la defensa d'un entorn físic que ens proporciona aliment i protecció. Juntament amb les raons vinculades amb la supervivència, la territorialitat humana respon, també, a la necessitat de preservar els vincles socials i culturals que donen sentit a la nostra existència i que ens aporten benestar físic i emocional. Si l'evolució dels nuclis poblacionals és una constant històrica, la desigualtat creixent, juntament amb l'acceleració i la complexitat que estan caracteritzant les dinàmiques socials d'aquest inici de segle, fan més rellevant l'impacte dels desplaçaments de població en la vida de les persones.

Quan parlem de desplaçaments de població, ens estem referint a fenòmens diversos que tenen com a nexa comú el fet de ser causa o conseqüència de la mobilitat d'alguns grups humans i de l'impacte d'aquesta en altres col·lectius: mobilitat urbana i transport, infraestructures i ordenament territorial, fenòmens naturals extrems, conflictes i tensions polític-militars, migracions, mobilitat residencial o gentrificació i renovació urbana (Blanco, 2016).

Tot i que aquests fenòmens estan tots interrelacionats, en aquest estudi posarem el focus en l'impacte social dels processos de gentrificació i en els canvis poblacionals que s'estan produint en alguns barris de les grans ciutats en els últims cinquanta anys i, molt especialment, en aquest primers anys del segle XXI.

1.1. Els processos de gentrificació

L'origen del terme gentrificació s'atribueix a Glass (1964), que va explicar el procés pel qual, als anys seixanta, en diversos barris obrers de Londres es va produir una substitució de la població original per altra d'un nivell socioeconòmic superior. El detonant d'aquest procés va ser la finalització dels contractes de lloguer que va provocar que nous propietaris o llogaters iniciessin reformes per convertir habitatges deteriorats i petits en residències més grans, elegants i costoses. Aquest procés va produir un desplaçament en cadena de la població obrera entre diversos barris o districtes fins que va ser substituïda pràcticament en la seva totalitat per persones o famílies de classe mitjana o mitjana-alta. Per anomenar aquest fenomen va fer servir el terme "gentry", que feia referència, històricament, a l'alta burgesia o la baixa i mitja noblesa.

Altres autors han anat definint i diversificant, posteriorment, un concepte que inclou processos socials, urbanístics, econòmics, polítics i simbòlics més complexos, nascuts, en general, de la globalització i dels excessos del neoliberalisme (Sánchez, 2017). Alguns parlen d'un procés de reocupació dels centres urbans emmarcat en la lluita de classe (Smith, 2002) o defineixen la gentrificació com a força que centrifuga els col·lectius més vulnerables, desplaçant-los involuntàriament i incrementant la fragmentació social i la desigualtat econòmica (Slater, 2006).

Malgrat existeixen alguns intents per oferir una visió positiva de la gentrificació, en relació al seus beneficis sobre els barris o ciutats en les que es produeix, existeix poca evidència d'aquests beneficis (Pareja i Simó, 2014). La visió predominant nascuda dels estudis d'aquest fenomen en barris concrets, identifica la gentrificació com a un procés de destrucció ("destrucció creativa", s'assenyala algunes vegades), pel qual es genera un cicle de devaluació i revalorització de determinats espais, de destrucció i reconstrucció de valor, de buidat i emplenat, de substitució de població pobre per rica, sense tenir cura de l'impacte sobre la vida i el benestar de la població substituïda (Makhlouf, 2014).

A més d'aquest element central (població vulnerable expulsada i substituïda), els processos de gentrificació tenen en comú altres tres ingredients (Martínez i Rigol, 2005):

- La rehabilitació o renovació immobiliària.
- La substitució del comerç tradicional per nous espais comercials.
- La renovació de l'espai públic.

Aquests processos es donen particularment en els centres històrics. El desencadenant acostuma a ser l'alt grau de degradació i la manca d'intervenció pública, tot i que, en ocasions, la gentrificació també és l'efecte de determinades intervencions públiques sobre alguns territoris. Com assenyalen Pareja i Simó (2014), ambdues situacions tenen en comú el fet de donar prioritat als criteris de mercat sobre la qualitat de vida de les persones que hi viuen. En aquests inicis del segle XXI aquests processos es produeixen amb una celeritat que agreuja el seu impacte social en els barris en què es donen. Especialment quan aquest impacte és fruit de la intervenció pública, resulta obligat formular-se preguntes que les mateixes autores sintetitzen així (Pareja i Simó, 2014, p. 204):

“La celeridad con la que ocurren los cambios residenciales en zonas renovadas conduce a plantearse, entre otras, las siguientes cuestiones: ¿a quién va dirigida la inversión pública en el barrio? ¿Son los procesos de cambio sufridos en un barrio consecuencia directa de la intervención, o, hubieran sucedido en cualquier caso, fruto de la influencia de procesos globales de mayor escala? ¿Hasta qué punto la mejora del atractivo puede ejercer de ventilador de determinados grupos y expulsarlos del barrio? ¿Qué papel juega, en definitiva, la vivienda? ¿Cuál es el riesgo real de gentrificación después de la adopción de medidas de renovación?”

L'habitatge és un dels eixos clau de l'engranatge de la gentrificació. Tot i que la intervenció pública no es realitzi directament sobre aquest, la millora de l'espai públic genera atracció de turisme i de nous veïns amb més poder adquisitiu, la qual cosa acaba generant canvis en la configuració i el preu de l'habitatge, fins al punt d'evidenciar que la millora dels barris no necessàriament va unida a la millora de la vida dels seus habitants.

Des d'una perspectiva purament descriptiva, es tracta d'una successió de canvis en cascada amb efectes difícils de controlar, que acaben afectant a l'ús de l'espai públic i que expulsen a la població autòctona. Però una lectura econòmica i política d'aquests processos permet interpretar que no es tracta només dels efectes col·laterals no desitjats de la lògica de mercat. Es pot entendre, també, com una forma nova i sofisticada d'acumulació per desposseïció, d'empobriment social o econòmic de molts per enriquir uns pocs (Blanco, 2016).

Darrera la gentrificació s'evidencia un conflicte polític d'envergadura, que posa en qüestió la concepció que tenim de les ciutats i la mirada sobre els drets de les persones que les habiten o les posseeixen. Fent servir el terme proposat per Lefebvre (1967), està en qüestió el “dret a la ciutat”. Què és més rellevant: l'apropiació de l'espai per part de qui l'habita o la dominació dels seus propietaris? Les grans ciutats són territoris per ser habitats o són mercaderies per enriquir els propietaris de l'espai? La resposta té una enorme transcendència política (Purcell, 2008).

El reconeixement del dret a la ciutat implica acceptar que el valor d'ús de la ciutat com a espai construït comunitàriament ha d'estar per sobre del seu valor econòmic, la seva funció social per sobre de la seva funció comercial (Boer i de Vries, 2009). L'apropiació capitalista de l'espai de la ciutat té greus conseqüències pels seus habitants i és la causa fonamental de la violència immobiliària i urbanística, de l'acumulació de diners i poder en poques mans gràcies a la violència estructural sobre molts (Makhlouf,

2014). Es tracta, en definitiva, de prioritzar una visió del ciutadà com a persona que habita la ciutat per sobre del ciutadà com a client o espectador i una visió de la ciutat com a espai-temps de vida per sobre de la ciutat com a empresa, marca o propietat.

La situació generada pels processos de gentrificació sembla confirmar les tesis de Tonucci (2009) quan parla del trencament actual de les ciutats com a espai de convivència i d'integració de ciutadans i ciutadanes que són diferents (econòmicament, funcionalment, generacionalment...) i la tornada a l'estructura medieval en la que tot girava en torn a un castell en el que vivien els rics i poderosos (castells que, ara, serien els centres de les ciutats, reformats i reocupats per les classes mitjanes-altes), mentre que els pobres vivien fora del castell, tot i treballar i aportar per tal que el castell conservés el seu esplendor.

En ocasions, aquesta visió de la ciutat-castell com a producte es veu reforçada i endolcida pel concepte de "ciutat creativa". Se subratlla l'efecte que els processos de gentrificació tenen sobre la generació d'ocupació, el turisme o l'atracció de talent, moltes vegades associat a professions creatives, d'artistes i intel·lectuals. Aquesta anàlisi desatén, però, l'impacte d'aquests processos sobre els barris, així com les fronteres invisibles i excloents que es generen entre els nouvinguts (turistes espectadors o creadors residents) i les persones que hi vivien, que acaben, moltes vegades, sent obligades a sortir del "castell" per viure fora (Pareja i Simó, 2014).

1.2. L'impacte dels processos de gentrificació en el benestar de les persones

Tot i que el canvi i la necessitat d'adaptar-se a noves situacions forma part de la naturalesa humana, els desplaçaments poblacionals, especialment si són forçats, poden comportar efectes negatius tan rellevants com desarticulació laboral, destrucció de vincles socials, estrès o vulnerabilitat psicofísica i identitària (Blanco, 2016).

En el cas dels processos de gentrificació, la població autòctona no desplaçada també acostuma a patir alguns d'aquests efectes abans que es produeixi el desplaçament forçós del seu barri, sigui per l'impacte d'algunes qüestions relacionades amb l'habitatge o sigui pels impactes derivats de la convivència amb nous actors, especialment els vinculats al turisme.

Analitzant l'impacte social del turisme, Balbuena (a Alamilla, 2016) indica que l'actitud dels residents està influenciada per tres categories d'impactes: econòmics, socioculturals i ambientals. Pel que fa a la dimensió sociocultural, diferencia entre impactes culturals, que tenen a veure amb els canvis a llarg termini en les normes o conductes dels ciutadans i ciutadanes, i els impactes socials, que suposen canvis immediats en l'estructura social i en l'encaix entre teixit social i teixit productiu.

Resulta freqüent, en els barris que viuen processos de gentrificació, que la diversitat resultant de la suma de residents autòctons, població migrant (atretra pels baixos preus de l'habitatge previs als processos d'especulació immobiliària) i artistes o professionals (que comencen a traslladar-se i rehabilitar cases), unida a la millora urbanística derivada de plans públics o de canvis en les zones comercials, acabi resultant atractiva per als turistes que busquen entorns o ambients amb identitat pròpia. La presència de turistes i el seu impacte sobre el preu de l'habitatge, l'activitat econòmica i el teixit humà del barri acaba sent un ingredient clau dels processos de gentrificació. Tot i que l'impacte més notori sobre les persones autòctones pot estar relacionat amb el tipus de turisme que s'hi produeixi (especialment quan parlem de turisme *low cost* o "de borratxera"), l'expulsió de la població de menys poder adquisitiu es pot donar independentment del tipus de turisme i de la seva notorietat pública.

Pel que fa a l'habitatge, existeix una relació provada entre habitatge i salut. Les qüestions relacionades amb l'espai privat i l'espai públic tenen un paper significatiu entre els determinants socials de la desigualtat en matèria de salut (Delgado, 2018).

Entre els determinants de salut, podem identificar dues dimensions vinculades directament a l'habitatge i altres dues vinculades als barris que, unides a altres eixos de desigualtat (associats a la classe social, gènere, edat o origen) tenen conseqüències rellevants sobre la salut física i mental de les persones:

- Les qüestions econòmiques i emocionals relacionades amb l'habitatge (l'estabilitat o inestabilitat que genera la propietat o el lloguer, el tipus de vincle, etc.).
- Les condicions físiques de l'habitatge (espai en relació al nombre de persones que hi viuen, condicions higièniques, etc.).
- L'entorn físic del barri (organització urbanística, trànsit, zones d'oci, il·luminació, neteja, etc.).
- L'entorn comunitari del barri (relacions veïnals, associacionisme, equipament per activitats socials, comerços, etc.).

Així doncs, els barris on es produeixen processos de gentrificació acostumen a tenir situacions precàries inicials pel que fa a les condicions físiques de l'habitatge i a alguns aspectes de l'entorn físic del barri. Paradoxalment, la millora posterior d'aquests aspectes no sempre comporta una millora del benestar dels veïns o una reducció de la desigualtat en matèria de salut. L'evolució urbanística o arquitectònica pot activar, en aquests casos, la pressió econòmica, la inestabilitat emocional relacionada amb l'habitatge, la complexificació de les relacions veïnals o canvis significatius en el comerç i el clima social del barri. Això converteix les millores físiques en detonants de pèrdues socials i emocionals que acaben completant-se quan una part de la població més vulnerable és expulsada del barri o es manté amb la percepció d'haver millorat en aspectes superficials, però haver perdut en qüestions que afecten més profundament al seu benestar.

2. La Barceloneta com a escenari de canvis urbanístics i socials

2.1. Breu revisió històrica de l'evolució de la Barceloneta

La Barceloneta va ser construïda al 1753, en terrenys guanyats al mar fora del nucli emmurallat corresponent a la Barcelona medieval. Va desenvolupar-se com a poble de pescadors i artesans desplaçats d'altres zones de Barcelona o vinguts de fora en un moment de forta reactivació econòmica vinculada a les manufactures cotoneres i el comerç amb Amèrica. Tot i que aquesta vinculació al port i al mar es va mantenir, la conversió de Barcelona en un referent industrial al segle XIX va portar a la Barceloneta algunes fàbriques (relacionades amb la metal·lúrgia, el gas i les construccions navals) i un creixent nombre d'obrers que van anar redibuixant el teixit humà del poble (Cortada, 1998; Boer i Vries, 2009; Pareja i Simó, 2014).

L'atracció de població obrera va ser una constant fins les primeres dècades del segle XX i va provocar una forta pressió immobiliària. Molts propietaris van aprofitar per incrementar el nombre d'habitatges pujant l'alçada original dels edificis i subdividint successivament les unitats residencials. Aquest procés va donar lloc a l'actual configuració de meitats o quarts de casa, molts dels quals no superen els 30 metres quadrats. També va convertir la Barceloneta en una de les zones amb més densitat de població de Barcelona. Les problemàtiques derivades d'aquesta situació, unides a les condicions de treball a les fàbriques, van ser el centre de les reivindicacions dels primers moviments veïnals (Boer i Vries, 2009) i continuen centrant moltes de les lluites comunitàries de les diverses associacions que avui s'organitzen al barri.

La necessitat d'una reforma urbanística que millorés la qualitat de vida del barri ha marcat la relació entre les entitats socials del barri i l'administració pública fins els nostres dies. A la segona meitat del segle XX, durant la dictadura i ja en democràcia, es van succeir diversos intents (l'anomenat Pla de la Ribera del 1969 va ser, probablement, el més agosarat d'ells) que no es van desenvolupar, fonamentalment per l'oposició del veïns, que no veïen les reformes proposades com a estratègies que milloressin realment la seva vida, sinó, més aviat, com a plans que els acabarien expulsant (Makhlouf, 2014).

Amb aquesta reforma de la Barceloneta pendent o aturada, la ciutat de Barcelona va entrar en la lluita global per convertir-se en un focus d'atracció internacional de turisme i negocis fent servir, com a palanca, alguns megaesdeveniments, molt especialment els Jocs Olímpics del 92 i el Fòrum de les Cultures del 2004. La preparació de les Olimpíades va ser, sens dubte, l'argument central per a la remodelació del front marítim, que va afectar de manera significativa la Barceloneta. Ciutat Vella en el seu conjunt va ser un dels districtes en els que es va centrar l'anomenada "regeneració urbana", que va suposar l'enderroc d'espai edificat equivalent a 3.400 habitatges i 600 locals i un important "rentat de cara" d'un dels districtes més empobrits de la ciutat (Sánchez, 2017).

La Barceloneta es va veure doblement afectada per aquests canvis, com a part del nucli històric i com a barri del front marítim. Els canvis a la Ronda Litoral i al Passeig Joan de Borbó van fer més accessible un barri tradicionalment aïllat del centre històric per muralles o per barreres urbanístiques posteriors. La "recuperació del mar" va suposar l'eliminació de les guinguetes i de les piscines públiques de primera línia de mar i, globalment, un canvi radical en els usos populars que els veïns i veïnes de la Barceloneta feien de la platja. El resultat va ser un barri més integrat en el centre històric, més sanejat, equipat i amb millors infraestructures. El preu va ser la pèrdua d'una part de la població original del districte, una forta arribada d'immigració, una reconversió de l'activitat comercial, industrial o artesanal original cap al turisme i el comerç de "souvenirs" (no precisament fabricats a Barcelona), l'increment progressiu del seu atractiu turístic (associat a la potenciació de Barcelona i la Barceloneta com a

marques promogudes internacionalment) i el fet de convertir-se en objectiu d'inversors immobiliaris o empreses internacionals de negocis.

La tensió entre un model de renovació urbanística amb perspectiva de negoci i “marca” i un altre amb perspectiva social, més centrat en les necessitats dels veïns i veïnes més vulnerables, va tornar a fer-se evident al 2004, després de l'aprovació del nou Pla General Metropolità (PGM) per part de l'Ajuntament de Barcelona. Un estudi sobre les condicions de vida de la gent gran del barri, impulsat per l'Associació Barceloneta Alerta (ABA), va fer més visible la preocupant situació de l'accessibilitat dels edificis del barri, especialment per a les persones amb dificultats de mobilitat. La resposta a aquesta situació per part de l'administració va ser l'anomenat “Pla dels ascensors”, un pla de millora del PGM, a càrrec de Foment Ciutat Vella (un organisme de participació públic-privada, creat per a la reconversió prèvia als Jocs Olímpics i que actualment ha evolucionat cap a un nou model, anomenat Foment de Ciutat) que podia implicar la demolició de molts quarts de casa i la reubicació de veïns i veïnes fora del barri. Una part de la població de la Barceloneta va veure aquest pla com un reforç de les estratègies d'especulació i gentrificació del barri iniciades amb les reformes de la dècada anterior. A més, van interpretar que alguns interlocutors veïnals del barri estaven actuant com a còmplices d'aquest procés o, en el millor dels casos, no estaven sent capaços de frenar-lo. Per fer front a aquesta situació, es va crear una associació de veïns i veïnes alternativa a l'existent (Boer i de Vries, 2009; Makhlouf, 2014).

El “Pla dels ascensors” es va suspendre definitivament el 2011 i els posteriors plans públics d'habitatge han incorporat més explícitament, en els darrers anys, la perspectiva social i la lluita contra l'assetjament immobiliari. Malgrat això, les dificultats d'accessibilitat per a la gent gran o l'expulsió de veïns pel preu del lloguer continuen sent eixos centrals de les demandes expressades per les diferents entitats que s'organitzen per millorar la qualitat de vida dels habitants de la Barceloneta.

La Barceloneta és, avui, un barri amb 14.982 habitants, dada que confirma la tendència a la pèrdua de població mantinguda des de finals del segle passat (als anys 70 pràcticament es doblava aquesta xifra)². És el barri amb l'índex més baix de persones per domicili de tota Barcelona (2,15) i amb una de les platges més llargues de la ciutat. La soledat d'una part de la seva població (en el 40,7% dels habitatges de la Barceloneta només hi viu una persona) contrasta amb l'aflluència massiva de turistes que han acabat ocupant, per raons diverses, una part rellevant dels titulars dels mitjans sobre el barri en els darrers anys.

2.2. La Barceloneta des de la perspectiva de la gentrificació:

Pel que hem indicat anteriorment, podem situar l'origen del procés de gentrificació de la Barceloneta i altres barris de Barcelona en la dècada dels 80, amb l'inici de la regeneració del centre històric i la requalificació de la perifèria. L'entrada d'Espanya a la Unió Europea va afavorir l'arribada de fons comunitaris per a l'activació d'alguns d'aquest projectes, que van tenir com a argument central la preparació de la ciutat per als Jocs Olímpics del 92. Barcelona es va convertir en paradigma internacional d'un model exitós des del punt de vista de gestió política i econòmica de l'urbanisme. Però, passada l'eufòria olímpica, algunes veus van començar a qüestionar aquest model, centrat en grans esdeveniments, turisme, serveis i promoció immobiliària, alimentat a base d'actuacions cada vegada més neoliberals i tecnòcrates, que generava una distància evident entre la Barcelona publicitada i la Barcelona real i en la que es veien les administracions com a còmplices dels interessos privats (Marcús, 2012; Delgado, 2018).

² Font: Padró municipal 2018.

Barcelona va començar a ser analitzada com a paradigma de les transformacions urbanes i de les lluites que se'n deriven, en les que es confrontaven un model de ciutat concebut com a producte comercial i un altre model pensat per als ciutadans i ciutadanes que hi habiten (Makhlouf, 2014). Ciutat Vella va resultar un dels exemples més representatius d'exploració d'un barri obrer a causa de l'especulació immobiliària, amb el transfons de les Olimpíades (Sánchez, 2017) i a la Barceloneta, en concret, es van identificar nombrosos trets que els estudis sobre la gentrificació en altres països destacaven: una estructura arquitectònica peculiar, una ubicació privilegiada o una atmosfera multicultural nascuda de la integració de la població autòctona i les recents onades migratòries. Aquests trets configuren un barri que atreu persones de rendes altes que busquen autenticitat, una autenticitat que paradoxalment pot desaparèixer com a conseqüència d'aquest procés. Pareja i Simó (2014, pàg. 212) ho resumeixen així:

“En síntesis, la Barceloneta presenta actualmente características comunes a buena parte de los centros históricos en las ciudades europeas (p. ej. envejecimiento de la población, viviendas antiguas y deterioradas, concentración de colectivos vulnerables). Sin embargo, su atmósfera, unicidad, proximidad al centro de la ciudad y a las zonas de playa sumado a las características particulares del mercado de la vivienda en este barrio, convierten a La Barceloneta en un espacio de confrontación de usos, dinámico en cambios residenciales y particularmente sensible a las presiones inmobiliarias del mercado. La renovación urbana tanto física como social puede contribuir a mejorar las condiciones de habitabilidad y aspectos socioeconómicos del barrio. Pero ello no garantiza que el mercado pueda distorsionar equilibrios ya de por sí, altamente inestables.”

Les dades disponibles a l'Ajuntament de Barcelona, així com els diversos estudis consultats en els darrers anys sobre la Barceloneta corroboren aquesta anàlisi (ABA, 2005; EDAS, 2008; Boer i de Vries, 2009; Pareja i Simó, 2014; Makhlouf, 2014; Alamilla, 2016). Els aspectes que dibuixen el perfil del barri es podrien resumir de la següent manera:

- Progressiva dinàmica demogràfica d'envelliment, produïda no només pel nombre de persones majors de 65 anys (un 18,4% de la població del barri al 2017), amb un dels índex d'envelliment més elevats de Barcelona (205,7, mentre que l'índex global de la ciutat és un 159,7), sinó, especialment per tenir la taxa més baixa de població entre 0 i 14 anys de Barcelona (només un 8,4% al 2017) i una de les taxes de natalitat també més baixes de la ciutat (un 6,1 per mil, més de dos punts per sota de la taxa global de la ciutat).
- L'envelliment de la població es compensa parcialment amb l'arribada d'immigrants, que, tot i anar variant els seus perfils socioeconòmics, es continuen incrementant des de l'inici de segle (8,6% de la població del barri al 2001, 24,9% al 2007 i 34,7% al 2017), mantenint-se entre els barris amb més població estrangera de Barcelona (la mitjana de la ciutat al 2017 és 17,8%).
- Altres indicadors de tipus socioeconòmic situen la Barceloneta entre els barris amb més població en situació d'especial vulnerabilitat. Un dels indicadors que resumeix aquesta situació és l'esperança de vida (80,3 anys al darrer període disponible, 2006-2013), 3,5 punts per sota de la mitjana de la ciutat de Barcelona i gairebé 6 punts per sota de barris com les Tres Torres o Pedralbes.
- La solitud és una altra de les problemàtiques a les que hem fet referència anteriorment i que les dades fan visible, molt especialment quan aquestes posen el focus en la situació de les persones grans del barri, i, sobre tot, les dones. La Barceloneta té un dels percentatges més elevats de persones majors de 65 anys

que viuen soles (un 32,4% al 2017, mentre que la mitjana de la ciutat se situa en el 25,7%).

- L'evolució dels preus de l'habitatge contrasten amb les dades relatives al perfil socioeconòmic de la seva població. Segons les dades de l'any 2017 facilitades per l'Ajuntament de Barcelona, la Barceloneta era el barri de Barcelona amb el preu de lloguer més elevat (19,8 € m²/mes, mentre que la mitjana de Barcelona era de 13,4 €), i se situava en la franja alta pel que fa al preu de venda de pisos de segona mà (5.165 € m², mentre que la mitjana de Barcelona estava en 4.284 €).
- L'anàlisi de la situació de l'habitatge es completa amb dades que ja hem anticipat anteriorment de manera explícita o implícita: el 70% dels habitatges tenen menys de 60 m² (la major part d'ells són quarts de casa d'aproximadament 30 m²) i van ser construïdes abans de 1940, gairebé la meitat de la població viu en habitatges de lloguer, el 85% dels edificis no tenen ascensor³ (a l'estudi d'ABA, de 2005, aquesta situació afectava al 79% de les persones grans que vivien en plantes altes) i només el 7,7% dels edificis són accessibles.

A la contradicció creixent entre la situació socioeconòmica de la majoria de veïns i veïnes del barri i l'evolució del preu de l'habitatge han contribuït factors similars als que ja hem analitzat quan hem revisat globalment els processos de gentrificació. Tots els estudis consultats han anat posant de manifest els efectes negatius d'aquests processos sobre les persones que viuen a la Barceloneta. A més de l'expulsió d'una part de la població i l'elitització del barri, que són situacions pròpies d'un procés de gentrificació, Pareja i Simó (2014) adverteixen altres dos tipus de fenòmens relacionats amb aquesta:

- La brandificació de la Barceloneta, la conversió del barri en una marca, en un producte a la venda, amb la conseqüent despersonalització del mateix. Seria un procés semblant al que es produeix a nivell global amb la ciutat de Barcelona (afavorit per la proximitat terminològica entre la "marca mare" i la "marca petita"), però focalitzat en un entorn amb un nivell major de vulnerabilitat social. Paradoxalment, una de les senyes d'identitat d'aquesta "Barcelona petita" és l'ambient genuí, únic, multicultural i real que donen els seus habitants i que pot desaparèixer per l'efecte d'aquest procés.
- La zonificació del barri, que pot convertir en marginals determinades zones o espais del barri, generant realitats paral·leles que transformin els escenaris físics i el teixit humà.

Aquest resum del perfil de la Barceloneta no seria complet si no fem referència a la enorme riquesa del seu teixit social, especialment visible en la xarxa estructurada i coordinada mitjançant el Pla Comunitari del barri, que es presenta com "una xarxa de veïns, veïnes, associacions, comerços, serveis i administracions que treballem conjuntament per a millorar la qualitat de vida del nostre barri. Volem recuperar i reforçar l'esperit de la comunitat i crear espais de trobada i cooperació per buscar solucions comunes entre tots i totes davant de problemàtiques que van més enllà de l'àmbit individual. És un projecte que mira per al bé comú i per a fer efectius els nostres drets socials: el dret a l'habitatge, al treball, a la salut, a l'educació o a l'alimentació" (web del Pla comunitari de la Barceloneta).

Aquest estudi neix, precisament, a proposta d'algunes persones vinculades a aquesta xarxa i com a mecanisme per visualitzar, amb la contribució que es pot fer des de la recerca en Ciències Socials, l'impacte dels canvis accelerats que està vivint el barri. Aquest projecte se centra en l'estudi de l'impacte que tenen aquests processos en les persones i en el mateix teixit social. L'estudi posa el focus en el relat de dos col·lectius

³ Font: Darreres dades estadístiques disponibles al web de l'Ajuntament de Barcelona. La mateixa situació al conjunt de la ciutat afecta al 58% dels edificis.

que tenen una perspectiva privilegiada: la gent gran i els ciutadans (professionals o voluntaris) que assumeixen alguna funció rellevant en l'organització de la dinàmica comunitària del barri.

El projecte servirà, a més, per fer visible el paper de la gent gran com a protagonistes i narradors d'excepció del que, com a conseqüència d'aquest tipus de processos, està passant i del que pot arribar a passar als barris de les grans ciutats. Aquesta mirada pot, a la vegada, servir a actors socials i polítics molt diversos per orientar les estratègies actuals i futures d'abordatge d'aquest tipus de situacions.

3. Mètode

3.1. Objectius

La hipòtesi de partida de l'estudi, derivada dels coneixements disponibles revisats als apartats anteriors, és que els processos accelerats de transformació del barri tenen un impacte directe en la configuració del seu teixit social i posen a prova els recursos de les persones i entitats que hi viuen.

La finalitat de l'estudi es concreta en tres objectius:

1. Identificar les conseqüències psicosocials que els processos de canvi accelerat del barri de la Barceloneta tenen sobre les persones que hi viuen.
2. Valorar l'impacte d'aquests processos en l'evolució del teixit social de la Barceloneta.
3. Posar en relleu la perspectiva de la gent gran com a observadors i protagonistes privilegiats per ser tinguts en compte en els processos d'anàlisi i en la cerca d'alternatives per part dels actors polítics i socials adreçades a millorar la vida de les persones.

3.2. Participants

Es tracta d'un estudi qualitatiu, centrat en l'anàlisi dels relats dels dos col·lectius identificats com a informants clau (30 persones grans i 15 agents socials organitzats). La selecció de la mostra s'ha fet a partir del treball coordinat amb una de les treballadores de l'equip del Pla Comunitari del barri de la Barceloneta i els membres de la Taula de Bon Veïnatge de la Barceloneta.

El perfil dels informants clau és el següent:

- Homes i dones majors de 65 anys que viuen o han viscut durant més de 10 anys al barri de la Barceloneta, i amb diversos perfils pel que fa a procedència, activitat laboral prèvia, edat, salut, habitatge, situació familiar o d'altres aspectes que puguin condicionar la seva perspectiva sobre l'evolució del barri.
- Informants clau del teixit associatiu del barri i professionals de la xarxa de serveis socials i sanitaris (d'administracions públiques i entitats socials).

3.3. Instruments i procés d'anàlisi de les dades

En la fase de definició del projecte s'han realitzat sis sessions de treball amb professionals dels serveis socials i sanitaris del barri, representants de diverses confessions religioses i membres de les següents entitats: Càrites, Associació de veïns de l'Òstia, Associació Barceloneta Alerta (ABA) i Obra social Santa Lluïsa de Marillac. A partir d'alguns dubtes sorgits en les primeres sessions, especialment relacionats amb aspectes ètics, aquestes sessions de treball han servit, entre d'altres coses, per a fer una reformulació del projecte que ha consistit, sobretot, en un reajustament de la participació de la gent gran (han passat de ser considerats persones afectades per la complexa situació del barri a protagonistes dels relats analitzats en relació a l'evolució del barri) i, sobretot, en un reenfocament de l'anàlisi dels aspectes relacionats amb l'habitatge, per tal d'evitar expectatives infundades de millora en la població diana, que ja ha viscut situacions similars en estudis previs.

Per a la recollida de les dades s'han utilitzat entrevistes semiestructurades (adjuntem el guió en els annexos d'aquest informe). Prèviament es va seleccionar el grup d'entrevistadors, tots ells voluntaris, i es van realitzar dues sessions de formació amb aquestes persones, que van realitzar les entrevistes amb una gravadora d'àudio.

L'equip investigador es va encarregar de la recollida de les gravacions i el tractament dels arxius seguint els criteris de confidencialitat i privacitat de la Universitat Ramon Llull. La Comissió d'ètica de la Facultat Pere Tarrés, en sessió específica el 20 de novembre de 2018 va fer el dictamen favorable respecte als aspectes ètics del projecte.

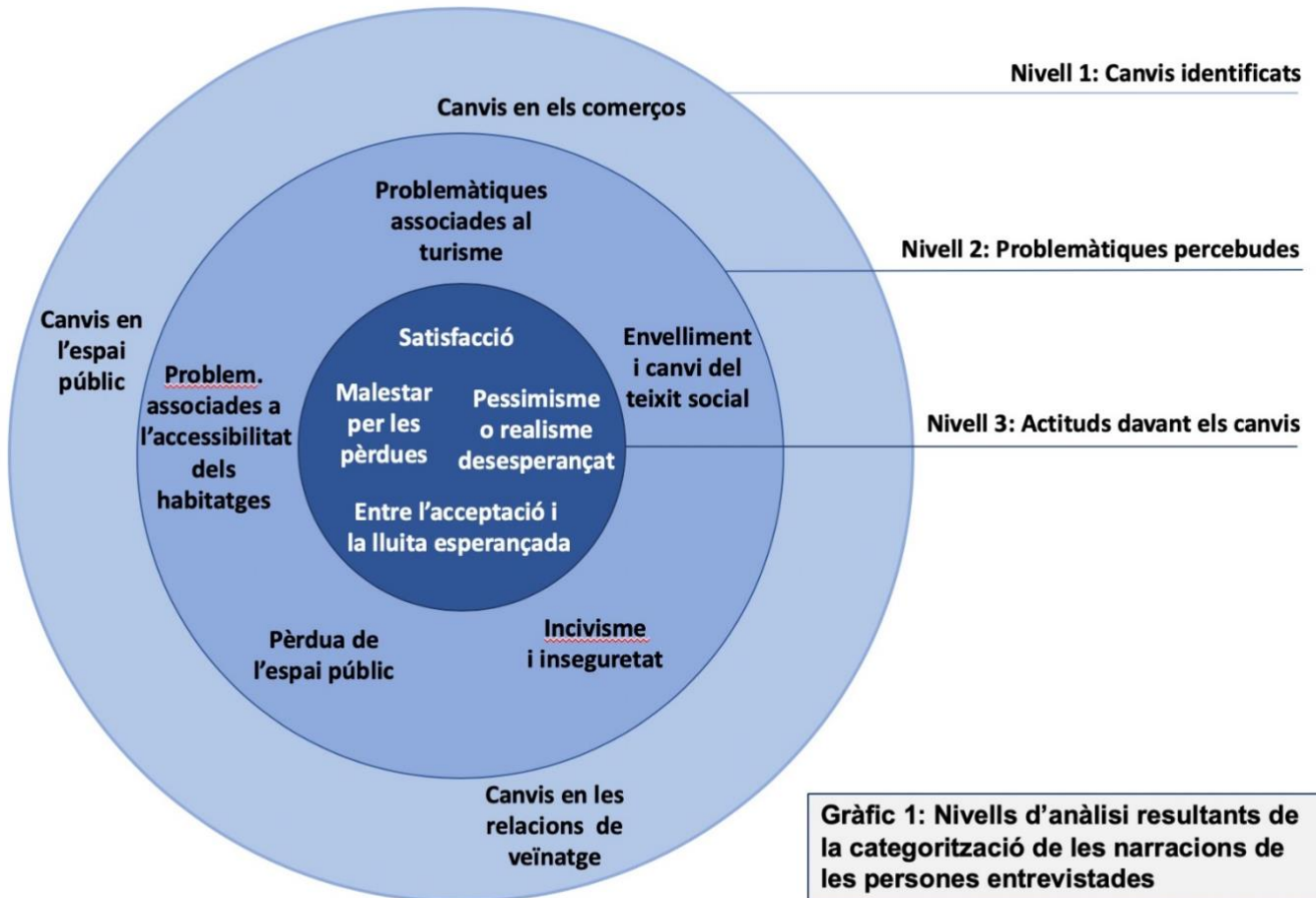
El tractament de les dades s'ha realitzat amb el suport del programa Atlas.Ti 8. L'anàlisi es va dur a terme en diverses fases de categorització i recategorització a partir del contrast per parells.

Pel que fa a la presentació dels resultats, les cites literals s'identificaran, en aquest informe, fent referència al col·lectiu al que pertany la persona entrevistada (GG per a les persones grans i AC per a la resta d'informants) i el número assignat a la persona dins el seu col·lectiu de referència.

4. Resultats

El procés de categorització de les narracions que les persones entrevistades realitzen sobre la situació de la Barceloneta ens ofereix uns resultats que hem organitzat en tres nivells d'anàlisi, tal com recull el gràfic 1.

De fet, es tracta d'una lectura triple de la mateixa realitat social, però expressada amb diferents nivells d'impacte en la vida de les persones entrevistades.

El primer nivell fa referència als canvis que són identificats com a més rellevants, els canvis dels que parlen quan preguntem sobre què està passant al barri en els darrers anys. És una mirada més descriptiva, que posa el focus en la dimensió més externa, més visible, de la realitat analitzada.

El segon nivell es situa en el terreny de les problemàtiques o les preocupacions. És un nivell d'impacte general del que està passant. Les persones entrevistades exerceixen el rol d'analistes de la realitat que les envolta i analitzen els efectes socials dels canvis abans assenyalats.

Per últim, hi ha un tercer nivell més personal, més íntim. Es tracta d'una mirada psicosocial que analitza les diverses postures o reaccions que les persones entrevistades tenen davant els canvis del barri i les problemàtiques que se'n deriven.

Aquesta anàlisi en espiral ens permet anar del més superficial al més profund, del més descriptiu al més comprensiu, per tal d'entendre com els processos de canvi accelerat que està vivint la Barceloneta impacten en la vida de les persones que hi viuen.

Farem una síntesi dels resultats obtinguts en cada nivell d'anàlisi, amb exemples significatius dels relats recollits, conscients, això sí, que la síntesi feta retalla necessàriament l'enorme riquesa i diversitat de les narracions compartides.

4.1. Canvis identificats

En aquesta part analitzem, a través de les entrevistes realitzades, el que les persones grans i els agents comunitaris del barri descriuen com els canvis més destacats que la Barceloneta ha viscut en les últimes dècades, tot mirant d'identificar de quina manera els han afectat i quina relació s'estableix entre aquests canvis. Principalment s'identifiquen tres grans eixos, expressats tant per la gent gran que ha viscut al barri gran part de la seva vida, com pels agents comunitaris que s'hi han vinculat: la transformació del comerç, l'alteració en el teixit social del barri i els canvis urbanístics en l'espai públic i comunitari.

4.1.1 Canvis en el comerç

Els comerços de la Barceloneta han patit una transformació profunda que s'identifica principalment en l'expansió del monocultiu turístic, consistent en la desaparició de comerços tradicionals en favor d'altres que sovint no donen servei a les persones del barri, sinó al turista visitant, i en un increment del preu dels productes també derivat del canvi de client a qui va dirigit el producte. Així, moltes de les botigues que abastien els residents en el dia a dia, com són merceries, sabateries i sabaters, botigues de queviures o de roba entre d'altres, han estat substituïdes per bars i restaurants que exposen les cartes en altres llengües i tenen preus alts, supermercats de grans cadenes o petits súpers regentats per persones d'altres països, empreses de lloguer de bicicletes i patinets elèctrics, bugaderies d'autoservei, venda de *souvenirs* o manicures.

Molts restaurants, grans restaurants i aviam, però tot, tot... La gent del barri la percepció que tenim és que està enfocat de cara al turisme. O sigui, les persones grans del barri o joves, el que vulgui anar a fer un cafè amb llet, un te, una cervesa, ho tenen complicat. Hi ha alguns llocs, però molt pocs. (GG 29)

Doncs mira, els canvis són que abans eren comerços familiars, i ara, doncs a mesura que aquestes persones s'han retirat i tal, doncs ara s'han convertit o bé en supermercats, o bé, doncs, en aquests comerços de "palestinos", de "paquistanís", i bé, doncs, han canviat. Abans hi havia que si perfumeria, que si sabater... Ara tenim un sabater, però hem estat sense sabater, sense que ningú pogués arreglar-nos les sabates. I bé, doncs faltaven moltes botigues. Clar, vas a un súper o vas a un "todo a cien" doncs vas trobant els elements, però les botiguetes, abans, que eren el tracte així directe, familiar, això ja no existeix. (GG 13)

Molts dels petits supermercats que han anat obrint en els darrers anys en substitució dels antics comerços de barri com les botigues de queviures, funcionen 24 hores, en horaris comercials pensats per a les necessitats del turista visitant, i ofereixen productes que responen principalment a aquesta tipologia de client que es troba de vacances i vol gaudir en un període curt de temps de tot allò que un barri a tocar de mar pot oferir-li.

Comercios he visto muchísimos, muchísimos comercios que antes eran, pues, tiendas como un supermercado que podías comprar... Una tienda de frutas y verduras. Ahora no, ahora son tiendas, no tengo nada contra los paquistanís, ni tengo nada de eso, pero vas a comprar y solo son tiendas de estas que sí, va mucha gente turista a comprar porque estan abiertas las 24 horas... Y cada vez hay más y más y más... (GG 19)

No es un barrio per a treballadors ara ja, ha canviat completament el comerç. El comerç de tota la vida està desapareixent i s'està creant un comerç que no és per al barri, que no es per al veí de tota la vida. (AC 2)

Abren nuevos negocios cara el turismo, que si alquilan bicicletas, que si alquilan patines... cara al turismo total ya. (GG 4)

Ya si pasas por allí, las cartas del menú que están ya todas en extranjero, ya ni en español... ya no te digo ni en catalán, es que ya ni en castellano. (GG 4)

El fet que molts d'aquests comerços que servien a la gent del barri hagin anat desapareixent té com a conseqüència per als habitants de la Barceloneta un canvi en els seus hàbits de vida, ja que han de desplaçar-se per anar a buscar fora del barri els productes que no troben dins. El desplaçament té una dimensió rellevant pel temps que implica, però especialment per a les persones grans pot esdevenir un fre en la mobilitat diària que pot agreujar situacions d'aïllament. Cal no oblidar que la Barceloneta es troba geogràficament apartada del nucli de la ciutat i té una estructura peninsular que condiona la connexió amb la resta de barris a través del transport públic. Un exemple en són els transbords, gairebé sempre necessaris, entre línies d'autobús per a qualsevol desplaçament fora de la Barceloneta.

Pues mira no hay nada. Tenemos que ir al centro. Porque no hay casi zapatos. Hay una, me parece que va a desaparecer también. No hay nada. Es que ha cambiado el comercio completamente. No hay mercería. Y hace años que no hay. ¿Quieres comprarte una lavadora o nevera o algo? Tienes que ir fuera del barrio porque no hay. (GG 21)

Un altre motiu pel qual les persones tendeixen a desplaçar-se fora del barri per realitzar les compres habituals és el de la pujada de preus dels productes en les botigues del barri, pujada que els entrevistats vinculen amb el client a qui està destinada la venda, eminentment el turista.

El que passa és que ara són turistes de passada i aquests són els que fan la transformació del barri en el sentit que tot el comerç i tot el que s'està creant és per a ells. I nosaltres, ha pujat tant el nivell econòmic, que no podem. Nosaltres, per exemple, el mercat crec que s'està fent alguna cosa per revitalitzar-lo i que sigui assequible, però nosaltres anem a comprar a Santa Caterina. Anàvem, perquè ara tampoc es pot." (AC 2)

Han invadido otras personas unos comercios que quizás ni saben vender o venden a precio del turista. ¡A unos precios desorbitados! (GG 19)

[El barrio] es muy caro. Ya te digo, es carísimo, carísimo... el super, el mercado del barrio, es supercaro. (GG 4)

Les botigues de queviures han estat substituïdes en excés pel que es coneix com a *badulaque* o *colmado paquistaní* (*paqui*) que, malgrat oferir un ampli ventall de productes, no sempre satisfan les necessitats dels veïns, ni pel que fa als productes ni, molts especialment, pel que fa al tipus de relacions humanes que feien percebre als comerciants com a part important del teixit humà del barri.

Ahora bueno, hay mucho paquistaní, muchas tiendas que las abren 24 horas pero tampoco encuentras lo que encontrabas en el colmado pequeño de antes, se limitan a lo que tienen todos. (GG 4)

Lo que hay es mucho comercio de origen pakistaní, que ese no es comercio de proximidad tal como lo entendíamos entonces. La gente eso lo vive mal, no porque sean pakistanés [...] sino porque es un tipo de comercio donde la gente ya no tiene la confianza en el tendero como tenía hace unos años. Ya no le puede decir: "Josep, qué me aconsejas?". Eso ya no puede ser, porque hay la barrera del idioma (a pesar de que muchos comerciantes evidentemente hablan castellano, seguro), pero también influencia el mapa mental. El mapa mental que tenía el señor Josep es el mismo que tenía la abuela Ramona y el mapa mental de esta comerciante que ha venido a organizarse su vida, como muchas otras personas a lo largo de la vida, no... los mapas chocan. Y luego, los horarios, tampoco cuadran demasiado con hace unos años. (AC 10)

D'altra banda, aquest canvi en l'oferta comercial entès com un empobriment és un dels elements identificats en relació amb la baixa ocupació laboral del barri per part dels seus habitants. En especialitzar-se i homogeneïtzar-se el comerç cap a un monocultiu turístic també es redueixen per als joves les oportunitats de trobar feina o de formar-se en un ofici.

Había comercios, están desapareciendo todos. No tenemos carpinteros, casi no tenemos cerrajeros tampoco. (GG 9)

Llavors, molts han de sortir del barri per trobar feina, perquè aquí no n'hi ha, pel poc espai que hi ha, doncs la feina que hi ha és com a molt de restauració i més enfocada a èpoques de l'estiu, llavors, molts s'han d'espavilar i marxar.” (AC 9)

Es que como no quieran trabajar, ayudando en algún bar, hacer alguna... Es que es lo único que veo yo... No hay comercios de proximidad, y entonces al no haber lo que es el comercio, ¿dónde van a ir a trabajar? Es que no... Es que aquí los que más trabajan son los transportes de los barcos y ya está. No hay más. Algunos portuarios, pero ya está. (AC 3)

Han estat diverses les transformacions a l'origen de la davallada en l'oferta laboral de la Barceloneta, però una d'elles té a veure amb el canvi sofert pel port que va passar de ser un port pesquer i de marina a ser un port nàutic, ja que les feines i oficis específiques al voltant de l'activitat econòmica eren pròpies del barri.

Els mitjans de vida van desaparèixer, nosaltres érem 30.000 habitants, i teníem que importar gent de fora per treballar perquè les empreses requerien més gent de les que podien proporcionar. Ara tenim el problema a la inversa, tenim gent a la Barceloneta que no troba... I el que passa és això, ens trobem que van desaparèixer les empreses, els comerços. El port s'ha fet, tot el que era marina mercant i comerciant s'ha fet nàutic. I els petits tallers i tot això que hi havia va tenir que anar plegant perquè han arribat les multinacionals que han muntat grans empreses i han prescindit de la... Llavors, què passa? Que la gent s'ha tingut que anar a buscar la vida fora i els joves, doncs clar, trobes la feina fora i tal, compres pisos fora... (GG 14)

[Els pescadors] doncs s'han hagut de buscar la vida i aparcar el vaixell a una altra banda, molts cap al Fòrum però, clar, el Fòrum no és la Barceloneta, els implica un desplaçament... (AC 9)

4.1.2. Canvis en les relacions de veïnatge

La Barceloneta era coneguda per ser un barri amb molta vida al carrer. Com s'ha descrit anteriorment, tant la mida dels habitatges, anomenats “quarts de casa”, com el traçat dels carrers, més aviat estrets i poc ventilats, afavoria fins fa ben poc que el veïnat passés temps a l'exterior de les cases i, per tant, establís vincles personals de confiança amb la seva comunitat. El resultat va ser un teixit comunitari fort que ha anat transformant-se en les últimes dècades.

Lo que sí que es cierto es que la Barceloneta de antes, en cuanto a relacionarnos, porque la gente de la Barceloneta era de hacer vida en la calle. Y yo extraño también muchísimo la gente que bajaba las sillas a la calle. En verano se hacían allí comidas, se juntaba la gente. Eso es el “caliu”, eso es la Barceloneta. Y realmente eso es lo que nosotros, gente de la Barceloneta, echamos mucho de menos. Ahora no podemos hacer eso, porque nadie conoce a nadie ya. Ahora hay muy poquita gente que sea de aquí. Antes nos reuníamos todos en un mismo centro y ahora no. El problema es que la Barceloneta ha perdido su identidad, y eso es lo que realmente tenemos que intentar recuperar. (AC 3)

Un element important d'aquesta transformació té a veure amb el fet que la gent que havia crescut a la Barceloneta al voltant dels anys 80 del passat segle XXI no s'hi ha quedat després de formar la seva família, en molts casos perquè la mida de les cases és reduïda (al voltant dels 30 m²), però també per l'encariment del preu de l'habitatge.

A ver, ha cambiado mucho. Antes era todo más familiar, porque claro, éramos del barrio. Mucha gente del barrio se ha tenido que ir por los precios que han puesto de pisos. Entonces hay gente que... estos pisos son pequeños. Entonces la gente que se casan y tienen hijos y todo, tienen que marchar. Primero que les suben el alquiler, porque este piso que hay dos habitaciones, y hay váter y hay cocina. Pues a lo mejor todo junto paga mil y pico de euros, pues un trabajador no puede pagar. Dicho así. Porque no es solo pagar el alquiler, tienes la luz, tienes el agua, tienes todo. (GG 21)

Un altre factor rellevant és que el barri ha esdevingut altament atractiu pel caràcter autèntic que manté encara i per la seva proximitat al mar, convertint-se en un focus per al turisme, però també per als estrangers que vénen a la ciutat a fer-hi estades temporals, sigui per estudiar o per treballar-hi. Aquest canvi de perfil dels veïns o la manca de veïns fixes ha tingut conseqüències en la vida dels habitants més arrelats, encara més especialment en la gent gran.

Utilitzava molt el carrer, perquè com els pisos eren tant petitets, hi havia molta gent, pues la gent ho fèiem tot al carrer. Es reunia la gent, prenia la fresca, enraonava, que ara tot això... pues com gent al barri no hi ha i tot son turistes... ja no es fa! O sigui que de utilitzar res... la cosa estava a la Repla, que és a la [plaça] Poeta Boscà.” (GG 20)

Aviam el sentiment de pertinença el portes a dintre, és una cosa que tu la portes a dintre i quan passes la plaça Palau, ja vas a casa, ja estàs al teu barri, però sí que és veritat que t'assentes aquí en un banc del passeig i veus passar, sobretot primavera, estiu, pues no sé, 1.000, 2.000 o 3.000 persones en una hora que puguis estar allà, sentada. Perquè en passen moltíssimes, eh, no exagero! I comences a mirar i no coneixes a ningú. Si estàs assentada amb una amiga, clar tens la teva amiga que està al costat, i a llavorens, a vegades dius: ai mira aquell matrimoni!! Adéu, adéu... que els coneixem. Però res, pot passar una o dues persones, i abans t'assentaves o passejaves i era un constant: - Adéu!, adéu! Com esteu? -Bé, Adió, adió... A vegades hasta es feia pesat i tot tant! Tantes salutacions. (GG 29)

Clar, el perfil ha canviat. A la meva escala sóc la única veïna que queda, els altres són gent estrangera. (AC 2)

La percepció que la xarxa de relacions es teixia en gran part al carrer, entès com l'espai comunitari per excel·lència on la gent del barri es trobava i compartia elements propis de la quotidianitat contrasta amb la sensació actual de pèrdua d'un veïnat assentat al barri amb qui establir-hi vincles.

La gent està acostumada al que hi havia abans. La gent del barri tenim uns pisos molt petits. Llavors que fem? Vivim al carrer. El que han fet es treure'ns el carrer. Aleshores estem... A part, de totes maneres, ho han condicionat tan... Com et diria... Està tan mirat per a la gent de fora, no com a barri. Sinó per a la gent de fora, que vingui i, per exemple: Uns anglesos, que vénen i treballen tota la vida, uns mestres anglesos vénen de vacances aquí. Uí que bé s'està. Doncs ja tenim la segona residència. Vivim tot l'any a Anglaterra, però venim a l'estiu aquí. Llavors, aquest pis ja s'ha convertit en un pis turístic. O un pis que ja no té la gent del barri per viure-hi. (AC 3)

4.1.3. Canvis en l'espai públic

Pel que fa als canvis urbanístics, és a dir, carrers, comunicacions, serveis i infraestructures que configuren l'espai públic i comunitari del barri, els entrevistats identifiquen algunes transformacions concretes que, en les últimes dècades han redefinit profundament l'accessibilitat, l'aparença i l'habitabilitat del barri. Tanmateix, els canvis són viscuts amb ambivalència ja que són vistos com millores en molts aspectes, però també han significat un augment de l'atractiu turístic del barri i amb això ha arribat la consegüent pèrdua d'espais que abans eren d'ús quasi exclusiu de la comunitat.

El barri ha sofert una transformació molt important des de l'any 92, en què es va obrir, diguem, més al mar. Per altra part, la part del port vell, diguem, també, i tota la construcció

del Passeig Marítim, i tots els annexes, és a dir, a la part de l'Hospital del Mar, l'Institut de Ciències Biomèdiques i companyia, i per altra part del barri, l'Hotel Vela, i tota la prolongació del passeig, han fet que tot l'aspecte canviés. En principi, a positiu. (GG 26)

Destaquen l'obertura del barri cap al mar, ja que la Barceloneta, però també la ciutat, vivien d'esquenes a la costa que quedava amagada de la vista dels habitants i era sobretot un abocador per a les fàbriques properes.

És un barri obert i abans era un barri tancat, un barri tancat pel mateix tren eh!. El tren manava! No és broma això. Passava el tren i no podies passar [...] Quan el tren parava, parava. I un tren de carbó, eh! (fa soroll del tren) i ja està. A mi em sembla que això està més integrat a la Ciutat vella. També abans hi havia tota la part de les barraques i ara no hi són. Han construït bastantes coses noves, és diferent. Jo me'n recordo que abans deies "visc a la Barceloneta" i era "oh! [en sentit negatiu]" i ara és "oh quina sort!".(AC 7)

Ahora hay bastante espacios y antiguamente no había nada. Está la Plaza del Mar, está el del Salamanca... El Hostal de Salamanca, todo aquello era playa, una playa sucia, también. En cambio, han hecho allí una buena plaza. Después, en el Paseo Borbón no se veía el mar porque iban los trenes y había almacenes donde había trigo, legumbres y material de obras, de construcción. Y eso es lo que se veía desde el Paseo de Borbón. Las vías y estos almacenes. Todo eso lo han quitado y han hecho un paseo muy grande para pasear la gente. Con sus bancos para la gente mayor y para los que se quieran sentar. Sobre todo en el verano se ve mucha gente, muchos turistas. Desde el paseo se ven los barcos y el mar... La Catalana ha dado salida a la Barceloneta hacia el mar... (GG 27)

La plaça coneguda pels veïns com "la Repla", actualment la plaça del mercat, es considerava el centre neuràlgic de la vida comunitària del barri. La renovació que ha viscut aquest espai tan emblemàtic ha significat una atracció per a la gent de fora del barri i ha acabat per reduir-ne la seva funció aglutinadora per a la comunitat.

La cosa estava a la Repla, que és la Poeta Boscà. Que allà es jugava molt també i ara res. [...] On està el mercat, la Repla que se li diu de tota la vida, allí hi havia un col·legi molt important, els Lleoners del barri. [...] I tot això ho van tirar i a llavors van fer La Repla que hi ha ara, amb quatre columpis, que la veritat que sempre està ocupat. No és que sigui, però sempre està ocupat per gent de fora casi... Evitem portar els crios perquè es barallen molt i tot això. (GG 20)

Hi havia el mercat, un carrer, un altre tros que era una escola que també la van llençar al terra, i justament al front estava aquesta placeta, que era la pista de l'escola. Però quan no hi havia escola doncs era la pista de tot el barri. I això jo crec que en si, és el que la gent està més enfadada. Perquè era el punt neuràlgic de tots. Els avis baixaven a veure els seus néts jugar, no sé... La gent no tenia res a fer i sortien, i anaven a passejar, i acabaven a la Repla. Ara no. Ara tot ha canviat. I per molt que l'administració posi banquetes d'aquests que van posant per tots els carrers, que posen uns bancs d'aquests que són cadires, dos cadires... No. La gent està acostumada al que hi havia abans. (AC 3)

Allí [en la Repla] es donde jugaban los niños pues allí teníamos en aquella época una pista de fútbol sala. Allí había como unas gábies. Una gàbia, pero que era para jugar los crios dentro y se hacía fútbol sala... todos los domingos y sábados se jugaba a fútbol sala y la gente pues íbamos a allí a la mañana, nos sentábamos y nos reíamos y veíamos jugar... y todo esto lo han quitado, todo esto lo han quitado. (GG 25)

La cronologia dels canvis en l'espai públic que els veïns tenen interioritzada s'inicia amb la transformació arran de les Olimpíades de l'any 1992 i continua amb la substitució del port de pescadors i marina per un port eminentment nàutic destinat als turistes d'alt nivell adquisitiu, per acabar amb la construcció de l'hotel de luxe Vela i el projecte de construir-hi el museu Hermitage.

Aquest barri des de les Olimpíades ha sigut... Han anat perdent avantatges els veïns. Hem anat endarrere, perquè ja vam començar, bueno, amb les Olimpíades ja va haver-

hi la transformació. Després amb el port de yates, el projecte del port vell... el Vela.... ara volen el Hermitage... (AC 2)

No estem en contra del museu, no estem en contra de la cultura, però és un escàndol que a sobre posin un museu que preveuen que serà 600.000 persones a l'any que el visitaran aquí on estava abans el Vela. Això es una altre transformació radical de tot un entorn. Hi haurà més restaurants, hi hauran més botigues de souvenirs, hi haurà més massificació turística, més problema de mobilitat perquè la Barceloneta s'acaba aquí al port i és un embut. És a dir, no beneficia per res als veïns, beneficien a un sector, als que viuen del barri, no als que vivim en el barri. (AC 2)

Teníamos los chiringuitos, nos quitaron los chiringuitos. Nos quitaron los clubs a ran de playa y, bueno, se ha hecho un paseo nuevo, que es el Front Marítim que tenemos nosotros que, bueno, es un foco de conflicto, porque en ese paseo, ahí, confluyen las personas paseando, las bicis, los patines... En fin, la persona de barrio ya no puede ir a pasear porque tienes que ir esquivando las bicicletas, tal y cual. (AC 5)

4.2. Problemàtiques percebudes

Les persones entrevistades assenyalen diverses problemàtiques al barri, però majoritàriament giren al voltant d'un eix comú, el fenomen del turisme. L'encariment i inaccessibilitat de l'habitatge, l'augment de l'incivisme i la inseguretat, el deteriorament del teixit social i la pèrdua del sentiment de pertinença s'articulen fruit dels canvis que ha anat vivint el barri en les darreres dècades i que s'han accelerat en els darrers anys com a conseqüència de l'augment del turisme. A continuació es descriuen les diferents problemàtiques percebudes pels veïns que porten gairebé tota la vida vivint al barri i pels agents socials que hi treballen o col·laboren a la Barceloneta.

4.2.1. Problemàtiques associades al turisme

L'arribada del turisme a la Barceloneta ha canviat no només l'estructura del barri, sinó també el teixit social. La proliferació dels pisos dedicats al turisme d'estances curtes ve donat per la conjuntura de les característiques dels habitatges (molts són pisos petits) i per la situació del barri, a tocar de la platja. Això ha fet que molts dels propietaris dels habitatges (sobretot aquells qui l'han heretat) els vinguin a immobiliàries o inversors, o bé els mantinguin per llogar-los aprofitant l'alta demanda.

Als pisos d'abans pues vivien gent ja gran. Aquella gent segurament ja són morts i els pisos van anar a uns fills, que no es van quedar en aquests pisos perquè van buscar pisos fora perquè són molt petits, 30 o 40 metres quadrats. I ara pues resulta que aquests pisos molts els han arreglat per dins, han fet un arreglo i ara a lo millor aquesta gent los alquilen a turistes. (GG 1).

El problema arriba, però, quan al detectar el possible rendiment immobiliari amb el turisme, s'ha encarat el preu de l'habitatge del barri, provocant l'expulsió de veïns, que en no poder pagar el preu de lloguer o compra dels habitatges del barri han hagut d'anar a altres barris de Barcelona o, fins i tot, marxar de la ciutat. En aquells casos on encara mantenen rendes antigues (i, per tant, paguen un lloguer molt baix amb un contracte indefinit o de llarga durada), observen que es deixa deteriorar l'edifici i l'habitatge amb la finalitat que el llogater acabi marxant, arribant a una situació d'assetjament (mobbing) immobiliari.

Este lugar se ha convertido en un caramelo tan goloso, un pastel que todo el mundo quiere trozo. Piensa que hay edificios enteros que los están reformando de arriba abajo, los están comprando para hacerlos de turistas y los poquitos yayos que quedan de alquiler, les están haciendo la vida imposible para que se vayan, porque no les interesa.

Porque a lo mejor alguno está pagando 100 euros, y fíjate y les están haciendo mobbing para que se acaben marchando. (GG 4)

Són diversos els casos que han patit aquesta pressió per abandonar el seu domicili, sentint que els expulsaven de casa seva i, en conseqüència del barri, ja que els preus, en general, fan que sigui inaccessible canviar-se de pis mantenint-se al barri. L'arrelament al barri és molt fort i el que més els preocupa és no poder-s'hi quedar.

Y mira, estoy muy contento aquí en la Barceloneta, que me voy a tener que ir, porque no me va a quedar más remedio, porque yo pagaba 600, pero esto es un abuso lo que hay ahora. Cada uno que está comprando los pisos, le están dando unos palos de cojones, y a mí me lo han dado y voy a tener que irme, pero antes que nada, a mí no me gustaría irme del barrio. ¡Yo estoy pagando 900€! ¡Es lo que cobro! (GG 18)

No me gustaría irme del barrio, te lo juro. Incluso al hacer el contrato del piso me lo ha tenido que dejar mi hijo, para el contrato del piso. (GG 15)

Aquesta situació està generant problemes de salut a la gent del barri. Des del Centre d'Atenció Primària (CAP) han notat un augment dels casos relacionats amb la salut mental derivats dels problemes d'habitatge.

Hi ha quatre desnonaments mensuals, eh? Al barri. És molt. Aquí ho notem per les angoixes, la depressió, els trastorn adaptatius. Aquí és la feina nostra de cada dia. A part de les patologies esdevingudes cròniques, hi ha molt volum d'això, sí. Hi ha molt patiment, bàsicament, lo que més per l'habitatge. (AC 1)

4.2.2. Envelliment i canvi del teixit social

El barri es buida dels veïns de tota la vida. D'una banda, els joves han de marxar per l'elevat preu, però també per les condicions de l'habitatge. Com s'ha comentat, la Barceloneta es caracteritza per tenir un alt volum d'habitatges petits anomenats "quarts de casa", d'uns 30 metres quadrats, i les noves famílies busquen pisos amb més espai i alhora amb un preu proporcional a aquest espai. D'altra banda, qui arriba als nous habitatges és gent estrangera que ve a fer turisme, o bé joves europeus, sense fills, que vénen a fer un màster o a treballar a Barcelona durant un o dos anys, amb sous alts, i que els agrada viure prop del mar encara que sigui en pisos petits i cars. De fet, com també hem assenyalat anteriorment, la Barceloneta és un dels barris amb un percentatge més alt de població estrangera empadronada, el 34,7% al 2017. A aquest nombre se li ha de sumar el nombre de turistes que s'hi allotgen per dies o que visiten el barri.

[Mis hijos] no se han podido quedar. Ya miraron, pero claro, un quinto piso sin ascensor y con 30m² y a lo mejor les piden... [...] y eso era carísimo con el boom de la burbuja inmobiliaria. Y no es que no han querido, es que no han podido.(GG 4)

El incremento de los precios de los alquileres, lo que está haciendo y lo que ya ha hecho, ya es casi un hecho consumado, porque ya llevamos años con esto. Una generación entera, la gente joven que han nacido y se han criado en el barrio, que han ido a la escuela del barrio, una generación entera pues, cuando han podido independizarse los que han podido se han ido masivamente. Hay un proceso de expulsión de vecinos muy acentuado. (AC 4)

El barri es queda sense infants. La Barceloneta és un dels barris amb menor proporció d'infants de 0 a 14 anys i amb una de les taxes de natalitat més baixes. Els joves no poden pagar els preus de lloguer o hipoteques i només queden gent gran i turistes. Tècnics del barri assenyalen que les escoles públiques no omplen tota l'oferta de places amb infants del propi barri i aquestes s'acaben atorgant a infants d'altres barris. No és que les famílies no vulguin viure a la Barceloneta, és que no poden permetre's-ho.

Va venir una persona que està molt integrada al barri, jove, de l'AMPA de l'Escola Mediterrània i... plorant a l'assemblea perquè ha de marxar del barri. La nena plorant. Perquè se l'hi ha acabat el contracte, casi un contracte de tres anys. Ara a més és malèfic i és terrorífic, i clar li pujaven el lloguer i ha tingut que marxar. (AC 2)

Et forcen [a marxar]. És involuntari. Què passa amb aquestes famílies que tenen els nens en una escola? Que els nens poden anar a una altre escola, sí, però se't suma una cosa més al problema que tu ja tens d'habitatge. Ens estem trobant amb les famílies que poden, que tenen una estabilitat i se'n van a Poble Nou, se'n van a barris on trobin un lloguer que puguin pagar, que és difícilíssim també, eh? I la resta els estem perdent perquè s'han d'anar molt més lluny, de Sant Adrià del Besòs cap allà. Tenim molts nens que s'han anat de Sant Adrià del Besòs cap allà. Ara mateix tenim aquesta problemàtica. Cada vegada que una família de l'escola marxa, si féssim un seguiment veuries que el seu pis s'ha convertit en un Airbnb, en un pis turístic, malgrat la pressió veïnal. (AC 6)

Si els joves i les famílies amb infants no poden viure a la Barceloneta, la població que hi queda s'envelleix. La gent que es manté al barri, majoritàriament, té el pis en propietat o bé conserva un contracte de lloguer de renda antiga que pot mantenir, però és gent gran que veuen amb preocupació l'envelliment del barri, acompanyat, d'una banda, de l'arribada de turistes que no tenen el sentiment de pertinença que pot tenir un veí, i de l'altra, de comerciants d'altres països que volen fer negoci amb els turistes que hi arriben. Tot plegat fa que el sentiment d'arrelament al barri que genera la Barceloneta en la gent que hi ha viscut tota la vida, es vagi diluint.

Hi ha hagut una gentrificació molt gran en el barri de canvi de teixit social, però ara, al principi, perquè era un barri que molta gent venia a comprar pisos, però hi venien a viure, i clar, eren veïns. El que passa és que ara són turistes, de passada i aquests són els que fan la transformació del barri en el sentit que tot el comerç i tot el que s'està creant és per a ells. I per nosaltres, ha pujat tant el nivell econòmic que no podem. (AC 2)

Acabes pensant que tu no pertanyes, veus la Barceloneta i penses: Ostres, jo no pertanyo a la Barceloneta ja. Això ja és d'aquesta gent [els turistes]. (GG 14)

Els comerços s'adapten als canvis del barri i cada vegada s'obren més establiments dirigits al turisme. Aquests comerços moltes vegades estan regentats per estrangers que no viuen al barri o que, si hi viuen, no acaben de ser partícips dels espais tradicionals de relació. Això augmenta la sensació de pèrdua del teixit social per part dels veïns. L'encariment no només s'ha produït en els habitatges, sinó també en el lloguer dels locals comercials, la qual cosa ha fet que tanquin comerços, bars i restaurants de tota la vida per obrir nous negocis per als turistes. Això perjudica els veïns, que es troben cada vegada amb menys comerç de proximitat i, a vegades el que queda ha apujat els preus. Tot plegat fa que alguns vagin fora del barri a comprar allò que necessiten, generant el sentiment que el barri ja no és allò que era.

Los bares, los restaurantes, los de toda la vida están cerrando. [...] Con el cambio este de alquiler, a lo mejor tenían una renta antigua y ahora no le han subido el tres o cuatro, le suben el 20% y no pueden seguir manteniendo y pues están cerrando restaurantes de toda la vida, eh... Los están cogiendo gente extranjera que ya no cocinan como se cocinaba antes. [...] Y esto te está haciendo pensar que ya no conocemos casi el barrio. (GG 4).

Lo cierto es que el tema del comercio foráneo, yo creo que la propia administración y las entidades no acaban de encontrar la manera de encontrar un círculo amigable donde podamos hablar. Se vive como una invasión, entre otras cosas porque tampoco acaban de estar en... no se incorpora a determinados estilos de vida o a determinadas fiestas que hay en barrio, que eso también es muy fácil decirlo; pero, a veces, yo también pienso que falta mucha pedagogía por parte de algunas entidades para que vean los beneficios de insertarse en el barrio como un vecino más. Y la duda está en que muchos de ellos tampoco son vecinos. (AC 10)

Lo que tengas que comprar tienes que irte fuera del barrio. Porque claro, aquí viene esta gente de afuera que ponen por ejemplo súper. No sé cuántos súper hay. Han acaparado todo. (GG 21)

Tenim una plaça, un mercat que és petit i diria que és bo, però és car. Hi ha gent que s'ha d'anar a un altre lloc perquè és car [...]. Veus a gent que va a comprar amb el carro a Santa Caterina o a la Boqueria perquè aquí és car. (AC 7)

Els turistes fan a la Barceloneta una estada curta i no s'impliquen en les activitats comunitàries ni en les relacions veïnals. Els veïns veuen que els turistes “no fan barri” i això va deteriorant el teixit social i comunitari. El fort teixit associatiu d'anys enrere va perdent força a mesura que es van perdent veïns al barri i els professionals que poden incidir en aquestes situacions reconeixen la dificultat per abordar situacions que s'escapen a les seves possibilitats d'intervenció.

Los turistas pasan mucho. Yo creo que no quieren integrarse o vienen aquí pues a pasarlo bien y nada más. Yo tengo delante de mí un piso, un bloque turista, y cada dos por tres hay nuevos, hay nuevos, hay nuevos... ¿Cómo se van a integrar en el barrio si cada semana hay inquilinos nuevos? A ellos no les importa, ellos vienen a pasar el verano y nada más, y luego se van. (GG 15)

Todas estas personas que vienen son personas que, bueno, no es que estén haciendo vida en el interior del barrio. Pero están en los pisos, y altera también. Porque son vecinos que no están. A nivel asociativo también. Hay asociaciones que han tenido épocas de mucha más fuerza y que a lo mejor un porcentaje alto de los activistas que estaban luchando ya no pueden vivir en el barrio. Entonces, eso, a nivel de la relación en la calle de los vecinos, de la solidaridad entre los vecinos que viven en el edificio, a nivel asociativo, está todo debilitado y más desarticulado. (AC 4)

Yo, como trabajadora, por muchas horas que he estado en el barrio (y he estado muchísimas y he plegado muchísimas veces a las 9 y a las 10 de la noche), yo me voy a dormir a mi casa. La gente que vive en el barrio sí que ha visto que se ha deteriorado muchísimo la convivencia en el barrio [...] Si antes había una discusión, no vamos a entrar en temas de violencia doméstica, pero, si había una discusión, la gente “Oye, Pepe, que se oye mucho la...” Ahora no se atreven. Primero, porque no les entienden. Segundo, porque hay un tipo de turismo que a veces te puede mandar a hacer gárgaras... o la indiferencia, sobre todo a las personas mayores y a las personas de mediana edad. La indiferencia en un vecino turista le hiere mucho porque ve que todo su mundo se ha perdido. Y aquí entraría toda la eclosión esta, de este tema tan complicado que es el tema de los pisos turísticos que ha destrozado bastante, bastante, bastante el tejido social.” (AC 10)

La pèrdua de veïns també crea sentiment de soledat, sobretot en la gent gran que ha viscut tota la vida al barri. Com ja s'ha indicat anteriorment, la Barceloneta és un dels barris amb un percentatge més elevat de llars unipersonals, on només hi viu una persona, moltes vegades persones de 65 o més anys. Antigament, la relació de veïnatge de la Barceloneta era com la d'una gran família, fent d'aquest tret una característica típica del barri. Viure en pisos tan petits propiciava sortir dels edificis i fer vida al carrer. Això, que havia perdurat més temps que en altres barris de Barcelona, està desapareixent amb l'arribada del turisme i la sortida de la gent del barri. Cada vegada hi ha menys veïns i més “gent de pas” que generen desconfiança i fan minvar la xarxa social, desconfigurant el barri. Els veïns no només es troben sols a casa, sinó en el seu propi edifici, quedant-se sovint aïllats.

Me la encuentro [a la vecina] por la escalera, me la encuentro y siempre nos hablamos y nos quedamos en la puerta hablando. La única relación que tengo es con ella. Una señora mayor amable, dulce y cariñosa y el marido igual, y la hija igual. Y los otros que viven, como están poco, porque no están mucho tiempo, porque están un mes, dos meses y se van y luego viene otro y se está dos meses o cuatro meses... Allí ya no hay relación, ni por la escalera, ni por la calle, ni por ningún sitio. (GG 17)

Solo hay una vecina, y no tienes con quien hablar. (GG 21)

4.2.3. Incivisme i inseguretat al barri

La (mala) convivència amb els turistes genera problemes d'incivisme i inseguretat al barri. Els veïns pateixen sorolls per la nit i matinada, no només per part dels turistes que tenen un pis llogat al barri, sinó també per turistes que van a la zona per la proximitat a la platja i els locals d'oci del port (algunes discoteques que tanquen de matinada). En alguns casos, aquests comportaments incívics també incideixen sobre l'expulsió de veïns, als quals se'ls fa insuportable conviure en aquestes condicions i es plantegen abandonar el barri.

Ves gente desnuda, o en bañador, o con la toalla paseando por la calle, porque consideran que todo el barrio es un parque temático. Es una especie de complejo turístico dónde todo el barrio es un hotel, un resort. (AC 4)

Això també es expulsió de veïns, perquè no es pot viure amb un pis al costat o a l'escala que estan muntant "juerga" i arriben a les sis del matí i truquen a tots els pisos. Clar, és una transformació brutal i això és conseqüència de que hem de marxar. (AC 2)

Tinc pisos turístics al costat de casa i no m'han molestat mai ni he tingut mai cap problema... Vull dir jo tinc més problemes amb la gent que va a les discoteques que han obert ara [...]. Llavors, està aquí al costat. Vull dir que no els hi costa res entrar en el barri. I llavors aquesta gent sí que em molesta, perquè a la nit fan el merder, trenquen ampolles, es barallen, vull dir, són gent que va molt beguda" (GG 12)

L'incivisme no només es veu al carrer, sinó en els mateixos edificis on hi ha pisos turístics. La percepció que hi ha és que les persones estrangeres que estan als pisos només uns dies, o bé uns pocs mesos, no només no s'integren en el teixit social del barri, sinó que tampoc es preocupen per les instal·lacions públiques o privades com poden ser els espais comuns dels edificis on hi tenen el pis llogat.

Por ejemplo, suben la escalera y es igual que se manche la escalera. Es igual que se rompa la escalera. Como ellos vienen de turistas, o vienen un mes, o vienen tres o vienen cuatro, les da igual romper la escalera que romper la puerta... (GG 21)

D'altra banda, en el barri s'ha detectat un augment del consum d'heroïna que ha deteriorat la zona. En la dècada dels vuitanta ja hi va haver un augment del consum de drogues i sembla que ara torna a aparèixer, generant preocupació als veïns i veïnes i als professionals mèdics i comunitaris que hi treballen. Sembla ser que no es tracta d'un augment del consum de la gent que viu al barri (als anys 80 era una de les problemàtiques entre els joves de La Barceloneta), sinó un augment de la venda i consum per part dels turistes. La gent del barri troba cada vegada més xeringues a l'espai públic i és un fet que preocupa.

Antiguamente, hace 30 años había droga y se eliminó y ahora se está volviendo otra vez la droga en el barrio, que los vemos y son gente de fuera, que ya vienen a aquí a hacer el negocio con tanto turista y vemos que está volviendo la heroína. (GG 4)

Alguns casos indiquen que quan hi ha aldarull o problemes de seguretat la guàrdia urbana arriba ràpidament quan se'ls truca i que, en aquest sentit, hi ha més vigilància que temps enrere. No obstant, segueixen havent-hi desordres i robatoris amb els que els veïns han de conviure gairebé tots els dies.

Viene la gente que viene de vacaciones, más la gente que viene a robar a la gente que viene de vacaciones. Entonces esto es... Aunque hay mucha policía, pero quieras o no, cuando menos te lo esperas... (AC 3)

4.2.4. Pèrdua de l'espai públic

Als problemes d'inseguretat i incivisme, s'hi ha de sumar els inconvenients derivats de la massificació que ha patit el barri (sobretot de turistes). En alguns espais, com el passeig marítim, troben que l'acumulació de persones passejant, en patinet, en bicicleta, etc. dificulta el pas de la gent. Els veïns ja no senten com a propis alguns

espais del barri i consideren que algunes millores i nous equipaments projectats pel barri no faran més que empitjorar la situació perquè no s'està arreglant el barri per als veïns i veïnes, sinó per als turistes, segons la seva opinió.

La platja abans era un espai que només se l'estimava la gent de la Barceloneta i a dia d'avui, no. Només la volen els turistes, també tenim grans invasions els diumenges de la gent mateixa de Barcelona que baixa a la platja a fer una mica el sol al mar, per fer una paella. (AC 6)

Tenemos toda la calle llena de manteros por todos los lados, que casi no podemos pasear. El paseo nacional, el paseo marítimo... Ale, no vigilan, no controlan y es que exponen todas sus cosas y no podemos ni pasear. Entre el turismo, las bicicletas, los patines, todas esas cosas dadas por el turismo, no podemos ir por la calle. (GG 4)

Pues como los que somos aquí, no nos beneficia que sea un barrio tan turístico porque a ver dicen: "no, porque nos interesa que venga el turismo". Pero, ¿a quién? Si los colmados, ya no hay colmados y lo que ponen ya son de extranjeros, ¿A quién beneficia? Al barrio, no. El barrio estamos hartos de tanta masificación. Yo no quisiera, vaya... tanta masificación de turismo y tanta publicidad porque encima lo publicitan. Si no hace falta. Aquí piensa que en la playa, una noche de San Juan pueden haber 150.000 personas celebrando la noche de San Juan. (GG 4)

No estem en contra del museu, no estem en contra de la cultura, però és un escàndol que a sobre posin un museu que preveuen que serà 600.000 persones a l'any que el visitaran aquí on estava abans el Vela. Això es una altre transformació radical de tot un entorn. Hi haurà més restaurants, hi haurà més botigues de souvenirs, hi haurà més massificació turística, més problemes de mobilitat perquè La Barceloneta s'acaba aquí al port i és un embut. (AC 2)

El Hermitage... "¿estáis locos? ¿cómo no vais a querer el Hermitage?" Vamos a ver, si yo no estoy en desacuerdo con el Hermitage. Estoy en desacuerdo con lo que provoca eso, porque si ahora una vivienda en la Barceloneta vale 900 euros, pagarán 1.100 euros cuando esté el Hermitage aquí. Porque esto es así. Porque cada vez que se pone una cosa bonita, el nivel sube y es normal que suba. (AC 5)

4.2.5. Problemàtiques associades a l'accessibilitat dels habitatges

Fora dels problemes derivats del turisme, n'hi ha altres derivats de les característiques dels immobles. A banda de la grandària, del que se n'ha parlat anteriorment, la majoria d'edificis antics del barri de la Barceloneta no disposen d'ascensors. Això dificulta la mobilitat de les persones grans, que són la majoria de veïns que queden al barri, pel fet de no poder pujar i baixar cada dia les escales de casa seva. Anys enrere es van fer una sèrie de propostes per construir ascensors al barri, però van generar polèmiques i no van tirar endavant. Aquest problema d'accessibilitat segueix vigent i agreuja el sentiment de soledat de la gent gran que ja ha vist canviar el teixit social del barri.

Hay pisos que no tienen ascensor y hay gente muy mayor que tiene que subir a un quinto piso con la cosa de la plaza, los carritos o los bultos que llevan y claro les cuestan mucho. Hay algunos que han puesto ascensores, los que han podido, y la gente vive mejor. Pero los que no tienen ascensor se encuentran muy aislados porque no pueden bajar [...]. Tienen que estar en su casa metidos ahí sin poder ver a nadie, como secuestrados. (GG 27)

S'han fet propostes per resoldre el problema dels pisos sense ascensor a través d'un intercanvi d'habitatges per locals (els baixos dels edificis). A la vegada, però, sorgeix una altra problemàtica, ja que aquests baixos que anteriorment s'havien destinat a habitatges, ara estan sent utilitzats com a magatzems dels comerços i restaurants del barri. Algunes associacions del barri estan demanant des de fa temps a l'Ajuntament alguna solució per poder optar a aquestes plantes baixes i adaptar-les com a habitatge social per a gent del barri amb problemes de mobilitat.

Lo que está pasando en los últimos tiempos y ahora más, y es lo que estamos detectando en el barrio, es que esas plantas bajas son muy atractivas como almacén de los bares y restaurantes del barrio que, claro, hay muy poco espacio, porque es todo muy pequeño, entonces las están alquilando como almacén para sus propias cosas. (AC 4)

Siempre hemos pensado que, oye todas estas personas que tenemos con problemas de movilidad, si tuviéramos plantas bajas en el barrio, que las pudiera coger el ayuntamiento, bien a nivel de alquiler social o a nivel como sea, o comprarlas o como sea, tendríamos una salida por ahí de fábula. Y además hay un montón que están ilegales. Y no están ni contabilizadas. Nadie sabe nada. (AC 5)

Els problemes derivats dels habitatges sense ascensor, la mobilitat de la gent gran que viu a pisos alts i la utilització de les plantes baixes com a usos comercials i no habitacionals van fer-se palès fa anys i han aparegut de nou en les entrevistes amb la gent gran i els agents socials entrevistats per a aquest informe. Tanmateix, no són les problemàtiques més destacables, ja que s'han vist superats per les problemàtiques derivades del turisme, tal com hem descrit anteriorment.

4.3. Actituds davant els canvis

L'ordre de presentació de les categories aparegudes en els dos anteriors nivells d'anàlisi s'ha basat en el pes de cada categoria en les narracions, anant, en els dos casos, de les temàtiques amb més presència a d'altres també rellevants, però menys presents.

En el cas de les actituds no seguirem aquesta lògica. Presentarem inicialment les actituds que se situen en l'eix favorable-desfavorable, fent servir el concepte *actitud* en el sentit més psicosocial del terme, és a dir, entesa com a postura davant un fet, que inclou ingredients cognitius (idees, arguments o opinions), ingredients emocionals (reaccions viscerals davant el fet) i ingredients conatius o comportamentals (tendència a actuar d'una determinada manera, ganes de fer-ho o conductes concretes en relació al fet). Així, revisarem, primer, algunes actituds favorables al que està passant a la Barceloneta per, després, desgranar la informació que fa referència a postures desfavorables, amb dos nivells diferents d'intensitat (del malestar al pessimisme més profund).

Existeix, però, una quarta actitud o grup d'actituds que no encaixen fàcilment en aquest eix favorable-desfavorable. Són actituds que se situen en un altre eix, el que va de l'acceptació a la militància esperançada per revertir la situació que està vivint el barri. Ni aquest últim grup d'actituds ni les primeres que repassarem es presenten de manera pura en les narracions analitzades. En moltes d'elles es reflecteix amb nitidesa la tensió o les contradiccions que les persones entrevistades estan vivint a l'hora de prendre postura. Analitzar-les per separat ens permet, però, comprendre la diversitat i complexitat d'aquestes postures.

4.3.1 Satisfacció per l'evolució del barri

Tot i que no és l'actitud més present a les narracions de les persones entrevistades, una part d'aquestes expressa la seva satisfacció per la millora del barri, especialment pel que fa als aspectes urbanístics. La sensació existent és que s'ha passat d'un *barri pobre* a un barri que ha millorat estèticament i que té millors equipaments i serveis.

El barrio que tenemos... Es que tenemos unos paseos... Te vas a la parte del Paseo Nacional, y tienes el Rompeolas... Yo voy hasta donde están las rocas... El paseo Marítimo por donde está el Hospital... Es que tienes un barrio que por todos los sitios

que vayas es fantástico. ¡Tendríamos que pagar y todo por estar! (no voy a decirlo muy alto, por si acaso). (GG 7)

Malgrat que molts de la Barceloneta diuen que no ho és, el barri ha millorat molt, està fantàstic. Viure a la Barceloneta ara mateix és un luxe, però és un barri net, amb serveis, la platja neta. Clar, això té la seva contrapartida, evidentment: els veïns diuen que, quan més bonica està, més desitjable és. (AC 6)

Ara està que és una delícia. Jo no marxaria de viure a La Barceloneta per res del món, ja t'ho dic, perquè aquí tenim moltes coses. (GG 1)

Aquesta percepció de la millora urbanística del barri va associada també a una millora en la qualitat de vida general. Algunes persones diuen que el barri s'ha normalitzat, ha abandonat la seva condició de zona marginal i ha incorporat millores generals en els equipaments de les cases, l'oferta comercial o els serveis públics.

Antes ni agua corriente, ni luz en la escalera, las fachadas todas destrozadas... En eso hemos ganado en calidad de vida, que vivimos con unas comodidades que antiguamente no se tenían. Después, también en este barrio se han abierto muchos súper, que antes tenías el mercado que abría por la mañana hasta el mediodía y ahora los tienes que, bueno, vayas la hora que vayas están abiertos. En eso también es una ventaja. (GG 4)

Todo ha mejorado completamente, porque esto era un gallinero. Cuando yo vine, daba vergüenza ir a casa de mis amigos, porque yo no estaba acostumbrado a ver estas casas con váteres de apoyarte en el suelo, y todo con losas viejas y todas las historias... Y ahora todo el mundo tiene unos pisos de cojones. Bueno, ahora todavía habrá algunos de aquellos, pero el cambio ha sido bastante... (GG 18)

Jo penso que és una Barceloneta diferent de com era, jo recordo com era abans, era més miserable, era més pobre i ara no ho és tant, ni molt menys. Home, jo recordo que em deia el meu pare que tenia que visitar i saltar d'un llit a un altre perquè era una casa molt petita i tenien no sé quants llits al terra. Vull dir, era una pobresa i ara és menys en aquest sentit [...] Jo penso que la Barceloneta ara no és tan... s'ha normalitzat, està més a l'abast de tothom. Era un barri rebutjat i ara és un barri envejat. Això és veritat, ha canviat molt. (AC 7)

Algunes d'aquestes millores percebudes s'atribueixen a l'evolució general de la ciutat, però altres es consideren conseqüències de l'esforç comunitari d'una xarxa social i associativa valorada i considerada com a un dels valors més preuats del barri.

La sensació que no es fa pels veïns, sinó pel turisme i que no és així. Es va fer un procés participatiu els pares, els fills, les mares, els de les terrasses, els dels bars... la plaça serà tal i com la volem nosaltres, no els turistes. Per a mi és una cosa positiva, el barri ara està fantàstic. I també el treball en xarxa ha pujat molt, està en molt bon nivell i les entitats estan treballant molt bé. (AC 6)

Hi ha un grup molt maco que veig cada any de La Barceloneta Oberta, que és un grup d'antics treballadors del mar, siguin els "astilleros", els peixaters, sigui els pescadors... I aquests porten el menjar a persones grans que no poden baixar les escales per comprar i els hi porten el menjar cada 15 dies... I dius, bé, és un poble que s'estima l'un amb l'altre. Hi ha aquesta cosa associativa o alguna reunió de tant en tant de la parròquia... Hi ha aquest lligam. Hi ha un orgull de "som de La Barceloneta". (AC 7)

Ha millorat la vida, la qualitat de vida de molta gent, també està molt bé. I bé, jo seguiria pensant que, tot i els canvis, la xarxa encara està forta i jo crec que encara està treballant i té un sentiment de barri, no? (AC 9)

4.3.2 Malestar causat per les pèrdues

Més enllà de les valoracions positives per algunes de les millores mencionades, una part significativa de les valoracions expressades per les persones entrevistades té a veure amb el malestar o la tristor associats al sentiment d'estar perdent quelcom estimat i valuós. De manera general, existeix la percepció de manca de protagonisme

en el procés que s'està vivint i d'apropiació per part d'altres persones, amb més poder econòmic, del que era un bé col·lectiu.

Uy, molt negre... Amb el port per iots de luxe, el Vela, ara que volen portar l'Hermitage... Clar, aquí parar-lo ho veig molt difícil. Mentre el turisme sigui l'ingrés més important de la ciutat, per molt que l'Ajuntament d'ara ho vulgui controlar.. No sé, aquest barri, des de les Olimpíades, ha sigut... hem anat perdent avantatges els veïns. Hem anat endarrere. (AC 2)

És un sentiment, de vegades, ambivalent. Per una banda s'entenen els potencials efectes positius de certes actuacions, però, per l'altra s'acaba cristal·litzant una sensació d'haver estat utilitzats o enganyats pel benefici de persones o entitats alienes al barri.

Al lado, a unos 200 metros, van a hacer el Hermitage ahí. ¿Qué pasa con esto? Dices: ostia, parte de la Barceloneta está en contra. Y nosotros decimos: ostia, no vamos a estar en contra. Vamos a ver, ante un proyecto como el Hermitage, de cultura tal y cual, Barcelona no puede darle la espalda. Esto es una cosa que nos interesa a nivel de ciudad ¿no? Pero debería ser la ciudad la que decide dónde, por muchos motivos, la ubicación sería la idónea ¿no? Pero no me lo pongas en el hotel Vela, porque ya aquí estamos sobremasificados de turismo, que solo me falta que me traigas un millón más de visitantes al Hermitage. Entonces, claro, como esa es una zona portuaria, el puerto dice, oiga esto está en mi casa, y yo pongo lo que me da la gana. Y ahí no hay tu tía. Entonces el Ayuntamiento lo único que puede hacer ante eso es un intercambio. Oiga mire, esto no es para la gente del barrio, esto es para los turistas, para los del Vela, para los que vengan en los yates (porque también están haciendo una marina de lujo, ahí). Todo esto está muy bien para ellos, pero no me hables de que es para beneficiar al barrio, porque no es así. Porque cuando hicieron la Marina Port Vell, lo que nos vendían era que toda la gente que viniera ahí a la Marina Port Vell, vendría al barrio a comer, a no sé qué... y eso sería vida para el barrio, para los restaurantes... Todo ha sido una mentira, ¡todo! Una persona que tiene un yate ahí, que cuesta 300 millones de pesetas, te lo juro que a dónde menos va a comer es... (AC 5)

La percepció de manca de control sobre el futur del barri per part dels veïns i veïnes és un dels ingredients que genera més impotència davant les pèrdues. Alguna persona ho resumeix en la frase popular “*Virgencita, virgencita, que me quede como estoy*”, que expressa tant la convicció que les pèrdues s'agreujaran com la manca de control sobre elles, en part perquè aquest procés s'escapa a la influència de les administracions públiques més properes i, per tant, dels ciutadans i ciutadanes.

A mi és que m'agraden molt els mapes, perquè t'expliquen molt les coses, no? [agafa un mapa] Això és la platja. Aquí està l'Hotel Vela, i aquest és el port, no? [assenyala i comenta diverses parts del mapa] Què vull dir? Que això és l'Ajuntament de Barcelona i això és Port autònom. El Port autònom fa el que li dona la gana. I depèn de l'Estat. I pot fer el que vulgui, o sigui, dona igual! O sigui, allà el govern municipal no té... no és seu, és un Port autònom, com tots els ports d'Espanya, no? I això que sembla una xorrada no ho és perquè la meitat de Joan de Borbó i on està tot l'Hotel Vela i la Bocana i tot això és Port autònom. No domino aquest tema, no domino, no... sé que no li afecta ni la Llei de costes ni res, al Port. O sigui, pot construir el que li doni la gana, i està molt a prop. Està molt a prop. (AC 8)

Aquest sentiment de pèrdua general es concreta, en la narració de les persones entrevistades, en aspectes diversos. Un dels més evidents té a veure amb l'impacte del turisme sobre la vida quotidiana i sobre la imatge exterior del barri. Existeix la preocupació no només per la pèrdua de la tranquil·litat o el descans pels comportaments incívics d'una part dels turistes, sinó per com afecta això a la percepció que, des de fora, es pot tenir del barri.

Em sap molt greu que diguin les coses que diuen de la Barceloneta, perquè s'ha de tindre en compte que som un barri de pescadors i som gent... som gent que no ens mereixem del que parlen [...] Aquest any, segurament ho ha vist molta gent, fer el sexe al carrer, jo només ho he vist fer als gossos, però la gent ha de tenir coneixement... I molts nois en

pilotes comprant.. [...] No estem en contra dels turistes, però d'aquesta classe... que es quedin a casa. (GG 1)

Aquesta sensació de posar el barri al servei dels negocis, especialment dels vinculats al turisme (amb mencions recurrents a l'impacte del procés sobre el preu de l'habitatge) es tradueix en la percepció d'estar perdent el barri que tenien i que està sent substituït per un barri que no està pensat per als seus habitants ni amb els seus habitants. En l'anàlisi es barregen les pèrdues concretes, com les de comerços, serveis o equipaments amb la manca de protagonisme en el procés ("Todo para el pueblo, pero sin el pueblo", afirmava el paternalisme del despotisme il·lustrat).

Es que hemos pasado de ser un barrio que teníamos una movilidad estupenda para la gente mayor, que una persona mayor que vivía en ciertos sitios de la Barceloneta quería ir al CAP, podía ir. Gente mayor que salía del barrio, porque tiene hijos que se han ido fuera del barrio, con un autobús lo podía coger, le dejaban en la misma puerta. Hemos pasado de una movilidad buena, de un mercado estupendo dónde había un pescado que se pescaba y te lo traían y tú lo estabas viendo vivo. De un comercio que la señora Pepita se quedaba sin leche y salía abajo de su casa y tenía un colmado. Hemos pasado de tener todo eso, a no tener nada. Nada. La movilidad de la gente mayor, cuando querían ir a ver a sus hijos que se habían ido fuera del barrio, por las tipologías, nos han retirado autobuses, y tenemos que hacer transbordos. Los comercios... Es que ha sido un cambio brutal, que, aunque nosotros queramos que la gente lo viera, porque intentamos, siempre se nos olvida decir alguna cosa, porque es increíble que de haberlo tenido todo, hemos pasado a no tener nada. No tenemos absolutamente nada. (AC 3)

Y hay cosas que en el súper pues no llegan, y sencillamente tenemos que irnos fuera del barrio. En época de navidad, en nuestro barrio no tenemos ni una luz de Navidad tampoco. Ni tenemos comercio de proximidad para poder comprar lo que te falta, ni tenemos nada. O sea, la tristeza para mí es que mis hijas... Mi hija mayor, que tiene 17 años y que va a hacer 18, no ha conocido el barrio de la Barceloneta que yo quería que conocieran. Un barrio alegre, un barrio dónde tú necesitas comprarte unas zapatillas y sabes que hay una zapatería y vas. Un barrio dónde poder comprarte unas medias. Es que no tenemos nada de esto. (AC 3)

Pues no dar tanta licencia a esta gente que está cogiendo los pisos piratas, que hay muchas personas que necesitan una vivienda y que den esos pisos. Mira, una residencia que había en la calle Pescadores al final de todo, está cerrada y estaban con la idea también de hacer un hotel. ¿Por qué no haces un centro de día para las personas mayores? ¿Por qué no haces una escuela para la juventud? ¿Por qué no haces una cosa para que puedan ir a estudiar la juventud? Y que no tengan que pagar esas burradas por la matrícula de la universidad, pienso yo, ¿no? (GG 15)

Però ja tenim prou, estem acostumats a viure així. Jo me'n recordo quan era petita, vivíem dues famílies en una mateixa casa, i cap problema. Ara és que som tots molt rics, necessitem una habitació per a cada fill, un "salon-comedor", una cuina de 30 metres quadrats. Nosaltres amb 30 metres quadrats ja fem perquè estem acostumats a això. Estem acostumats a viure, a relacionar-nos amb els demés pel carrer. Però clar, aquesta administració i altres que han vingut abans, pues han volgut fer coses... intentant fer el millor per nosaltres però sense pensar en nosaltres. Han pensat per ells mateixos. Però a lo millor si nosaltres ja estàvem contents com estàvem... No estic en desacord en arreglar coses, però sí que estic en desacord en destrossar coses per posar unes altres que potser no li agraden a ningú. No sé. És el meu pensament, no? (AC 3)

Algunes narracions afronten el dilema entre estètica i identitat i conclouen, amb tristor, que la bellesa que no te cura de la vida que l'omple de sentit no és bellesa. Resulta reveladora alguna comparació amb els processos seguits per altres ciutats del món convertides en escenaris turístics i buidades, des del punt de vista de les persones entrevistades, de la seva ànima com a espai de convivència dels seus ciutadans.

¿Que está más bonito? No me dice nada a mí. Yo tenía antes la Barceloneta como la tenía y estaba muy orgulloso y jugaba y era mi playa, era mi paseo, era mi Repla... ¿Sabes lo que te quiero decir? Ahora no es nada mío. Vas a la playa, te tienes que poner dónde te dejan poner, porque con las hamacas lo ocupan todo. ¿Qué te puedo decir? Lo

único que está más bonito. Vale, de acuerdo. Por lo demás, positivo nada, al contrario. (AC 5)

Sí. Però ja no només per l'essència, és que...és que podria convertir-se això en Venècia. Tot Ciutat Vella, eh, ja, si ens posem. I fa por. Fa por perquè és un negoci molt gran. Rehabilitació de finques i que la gent se'n vagi a viure a un altre lloc, no? Ara penso en Venècia, perquè hi vaig estar fa poc i és terrible. És terrible... la gent que viu allà ha de fer un esforç per conviure amb milions de turistes i la gent ja no viu al centre. Viu allà a fora, no? I això no es pot permetre. Bueno, un exemple també el tenim allà a Carcassone. Carcassone és un desastre, vull dir, si has estat a Carcassone, allò és de cartró-pedra, no? Que no és de cartró-pedra, però és que ho sembla! I no hi viu ningú, allà dintre. I dius "però esto qué es?" A veure, no estic descobrint la sopa d'all, estic convençudíssim que això el govern municipal ho sap perfectíssimament, però el mercat és molt potent. Tenim una societat de consum i el mercat... i a més amb aquesta onada neoliberalista, "pues lo tenemos mal, realmente".(AC 8)

L'expressió més profunda d'aquestes pèrdues és el sentiment de no pertànyer ja al barri, de viure'l com quelcom aliè o de no reconèixer-lo com a tal.

A mí me entristece muchísimo, personalmente, que yo veo otro tipo de barrio. Y encima me muevo a nivel de Ciutat Vella mucho, pero veo otros barrios que el tejido social no cambia tanto, ni por la cantidad de gente que viene de fuera, ni por la tipología de gente. Y a mí, personalmente, lo único que me choca y que me duele es el cambio brutal que ha llegado y ya está. Yo pienso que, bueno, la Barceloneta que nosotros recordamos, yo creo que nunca más la vamos a poder vivir. (AC 3)

A més de la sensació de ser aliens en el propi barri, hi ha pèrdues de persones que han de marxar a viure a d'altres zones. Això té un impacte directe en l'afebliment del teixit social i en la pèrdua de capital social que també impacta en persones especialment actives del món associatiu. L'efecte global és un teixit social més feble i desarticulat.

Cada vez somos menos personas en el barrio, cada vez somos menos combativos. En esto ellos lo tienen muy claro. Tú siempre que haces las cosas bien o luchas y peleas es a un año luz, a un año vista. Ellos trabajan a 20 años vista. O sea, los que hicieron la movida del 92 ahora están empezando.... ¿Sabes lo que te quiero decir? Han estado trabajando aquí a sus anchas "por lo bajini"... Las normas, las ordenanzas, de todo se han hecho un traje. Y ahora es cuando está empezando a estallar. Ahora es cuando están empezando a surgir los problemas. El nivel de vivienda, si con Franco teníamos el 32% de vivienda social, ¿cómo puede ser que después de 40 y pico de años que somos tan democráticos, tan adelantados, resulta que estamos en el 1,5 %? ¿A quién les ha ido bien? La banca las rescata y encima tienen las viviendas nuestras. No les va a ir bien... Les va de puta madre. Yo te lo juro, tiene que haber un cambio muy radical para que a esto se le vea un poco de luz. (AC 5)

Cuando yo entré en la Barceloneta, en las estadísticas [...] había 16.000 habitantes. Ahora miras las estadísticas de habitantes y hay 15.000. Perder 1.000 personas en 5 años es muchísimo [...] Y probablemente se va gente bastante potente cansada seguramente de muchas cosas. (AC 10)

4.3.3 Pessimisme o realisme desesperançat davant els canvis

En molts casos, el malestar generat per les pèrdues percebudes es converteix en una visió desesperançada sobre el futur del barri i, per extensió, de la ciutat de Barcelona. En les converses, com hem comentat abans, apareixen amb freqüència referències a ciutats del món convertides en grans *parcs temàtics* (aquesta és una expressió recurrent) o macrocomplexes turístics. La por d'esdevenir una espècie de *Miami Beach* mediterrània és recurrent.

Claro, tenemos un puerto precioso, pero no lo han hecho para la gente del barrio, ¿vale? [...] Ahora quieren hacer un museo donde han puesto el Vela. Todo eso no es accesible para nosotros. ¿Por qué no hacen algo de cara al barrio? Es que dicen "el barrio lo han

dejado muy bonito". No, nos han dejado el contorno, ¿vale? Han dejado muy bonito todo lo que es el contorno del barrio, pero el casco está peor que no antes que no teníamos tan bonito el contorno [...] Están haciendo todo de cara al turismo. (GG 15)

Si siguen así, la Barceloneta se va a convertir en Miami Beach, casas de apartamentos para gente que viene a la playa a pasar la temporadita, y ya está. Y ya está. Esto es como... Ya se lo dije hace años a un arquitecto. Le dije estáis convirtiendo la Barceloneta en Miami Beach 2. "No, no, no..." Sí. Pues no me he equivocado, ¡eh!! [...] No es para la gente del barrio. (AC 3)

El fantasma de Miami Beach es barreja amb el de Babel en alguns relats. L'expressió de l'alienació dins el propi barri es concreta, amb freqüència, en qüestions pràctiques com la de l'idioma.

Lo ves en el mismo edificio, que es que no te entiendes. Antes ibas a la vecina de arriba "oye dame un poco de sal o harina". Ahora te hablan en inglés o en ruso o en italiano y no te entiendes. (GG 4)

En alguns discursos sembla consolidar-se una perspectiva negativa també sobre el poder de transformació de la situació que es pugui generar des de les entitats socials dels barri. La manca d'esperança es tradueix en una percepció de desmobilització social del barri.

[Las asociaciones y sindicatos] no están por la labor de movilizar y la gente tampoco se moviliza. Y todo eso ha llegado un momento en que ya nadie se moviliza, en que hemos perdido lo ganado en las luchas obreras... Todo se perderá. (GG 5)

Aquests elements van nodrint la sensació d'un barri que es rendeix davant un procés que no té remei, de manera especial davant la lògica de mercat que alimenta l'especulació immobiliària. Aquesta situació genera tensió entre els veïns, té impacte en la salut de les persones en forma d'ansietat o processos depressius i, en ocasions, porta a decisions que són viscudes com a derrotes.

Ara, si la gent tingués diners per a poder viure a casa seva, com teníem abans, que et feien un contracte de lloguer indefinit i pagaves un 20% del sou i tenies tota la família, no treballava la dona i tiraves endavant. [...] Jo, a La Barceloneta ara, estaria en el paradís. Però ara tothom viu en l'angoixa de que no acabarà els seus dies a casa. I això no et deixa viure. La gent gran està espantada. (GG 14)

Lo único que me gustaría es que la clase trabajadora tomara conciencia de su fuerza, porque somos mayoría en todos los aspectos, y como está aborregada y defiende a los ricos, y no solo defiende a los ricos, sino [que] a sus vecinos que tienen ideas intentan hundirlos y, a veces, los hunden. [...] A mí me cogió una depresión muy fuerte... y entonces, cuando peor estaba, [...] Llegó un momento que dije: "¡Me cago en la puta madre que los parió! El que tenga cojones que venga conmigo, y si no, venid todos juntos a la vez. Sois unos mierdas". Al final me cambié de barrio. Ahora no, ahora me quieren mucho. "¡Ay, como ha cambiado el barrio desde que tú no estás"! Yo pensaba y pienso: "¡Que os den por el culo!". (GG 5)

Un dels ingredients que alimenta la impotència i la resignació és l'acceleració dels canvis que s'estan produint. Molts els entenen com a "lleï de vida" o com l'evolució natural de les poblacions humanes i es mostren comprensius amb els processos migratoris, del tipus que siguin, que van transformant la configuració humana del barri. Molts d'ells són conscients d'haver estat també estrangers en algun moment a d'altres contextos o a la mateixa Barceloneta. La convivència amb persones de diversos orígens, malgrat les dificultats esmentades (com l'idioma) no està en el focus del problema. Sí ho estan, però, l'acceleració dels canvis poblacionals, que no facilita els processos d'adaptació, i la fugacitat de les estades, marcades, en gran part, pels ritmes temporals del turisme. Molta gent nova arribada en un curt període de temps i molta altra gent que visita fugaçment el barri són els dos ingredients de la mort accelerada del teixit humà del barri que algunes persones relaten.

Pero claro, lo que no contábamos es que viniese gente. Que viniese toda esta gente que está viniendo. Siempre ha habido gente de fuera, porque la Barceloneta se formó con gente de fuera, que no era de aquí, eran pescadores, incluso dicen que de Italia. Pero siempre ha sido gente que ha estado muy integrada, y continúan siendo muy integrantes [probablemente quiere decir “acogedores”] la gente. Lo que pasa es que notamos que vamos por los sitios y ya no es lo que era. Miras y no ves... (GG 9)

El turismo no lo puedes frenar. Y el turismo es bueno, sí, es bueno. Porque da vida. Pero si no se interactúa en el mercado central, en la plaza... La plaza está vacía. Los días de cada día es que entras a comprar ahí y te da pena. Dices, ¿pero la gente qué come? No hay nadie. Han cerrado paradas, y las que están proyectadas de cerrar. No lo sé. Es un barrio que va a menos. (GG 9)

Nos van a echar y todo son extranjeros. No porque vengan, porque claro, han de venir todos, ¿no? Pero, yo no sé, no lo veo, no veo mal el barrio en el sentido de que a lo mejor lo arreglarán mejor, no sé, pero en el sentido de que claro, los que vivimos aquí en el barrio de toda la vida, gente mayor, y gente joven que también quiere venir a vivir aquí al barrio, pero como está tan mal. Ponen tanto dinero de pagar para un piso, es una barbaridad lo que ponen. Es lo que veo mal de este barrio, irá cada vez peor. Porque aquí no puedes mirar de alquilar un piso, es imposible. Tal como está la vida ahora, esta juventud, es imposible que pueda alquilar un piso en el barrio. Y llegara un momento que aquí en el barrio pocos vamos a quedar. (GG 10)

Ahora no hay ese cariño, no hay ese ambiente que había antes. Ha cambiado muchísimo, y entonces, a partir de allí, pues la gente le da miedo a adaptarse a lo que hay ahora. Porque es una cosa que da miedo. [...] Entonces, claro, todo eso te reprime de poder hacer una relación con la gente, con los que no conoces (GG 17)

Existeix una certa consciència de la gentrificació com a fenomen global davant el qual poc poden fer un reduït grup de ciutadans i ciutadanes d'un petit barri d'un racó del món. Es preveu que el procés de “mort del barri” es pugui completar en una o dues dècades, quan desapareguin les actuals generacions de persones grans. Expressions com “el pez grande se come al chico” reflecteixen de manera molt gràfica la impotència o el realisme desesperançat d'una part de les persones entrevistades. Aquesta impotència neix de saber el que no volen, però no tenir alternatives ni, tampoc, poder per canviar-lo.

D'aquí 10 anys hauran mort la majoria de la gent gran. I els pisos s'aniran buidant. Han sortit unes lleis que no pots subrogar el pis als fills, etc. Què passa? Doncs que quedaran els que tinguin poder adquisitiu i hagin pogut mantenir la vivenda i s'aniran refent. Com que totes les finques les van comprant i això. En 20 anys la Barceloneta ja no tindrà el problema. Perquè la meva generació haurà desaparegut. (GG 14)

Aquí ja viu gent que té diners, per si li donessin el pis del costat, comprar-lo i fer un pis més gran. Perquè els hi agrada, els hi agrada la proximitat del mar, etc. Però és una barbaritat que el lloc més privilegiat de Barcelona, que és la punta aquesta que té port a un costat i mar a l'altre, clar és una platja amb hotels, i un port amb yates de luxe, i al mig hi hagi la “púrria”, que som nosaltres. [...] Econòmicament no té sentit que hi estiguem allà. És com si dius el centre de Manhattan. A Barcelona, fixa't tu. Al costat dels pisos més cars de Barcelona estan les cases més miserables. Que és portal de l'Àngel o la Rambla, i el barri Xino. Doncs tot això, acabarà sent igual al Raval, però tot arreglat i acabaran sent apartaments de luxe. Perquè això ha passat a molts llocs de Europa. [...] El problema és que han de tenir paciència, esperar a que ens morim. Si 20 anys no és res. El que passa és que ara l'economia funciona tan de pressa. (GG 14)

Nosaltres ens unim contra el que ve de fora, com una pinya, però no sabem ben bé... és a dir, sabem el que no volem, ho tenim claríssim, veiem el que ens estan fent i sabem què, però no tenim una alternativa per oferir. Perquè no tenim diners tampoc. (GG 14)

Aquesta visió desesperançada fa més profund el sentiment de pèrdua assenyalat abans. Es parla del barri en passat, com quelcom que ja no existeix. A les expressions relacionades amb la pèrdua de vida de poble, de portes obertes, de nens jugant al carrer, que podrien ser perspectives comunes a l'evolució de moltes grans ciutats en

barris no gentrificats, se sumen expressions més profundes de pèrdua identitària (s'ha perdut l'olor, assenyala alguna persona com a expressió real, però també simbòlica d'aquells intangibles que configuren la identitat).

La Barceloneta s'ha venut al millor postor, això està clar! (GG 20)

Aquest [comerços i restaurants autòctons] ha sigut un dels últims que ha tingut que tancar, pues, es sentia una olor de mariner, d'arròs... I ara ja no. Ara s'ha perdut tot! (GG 20)

El principal desig, la vida al carrer. No, tu saps el que era les portes obertes. Bueno als pobles, quan jo era petita les portes estaven obertes, la meva iaia no tenia ni pany, a la nit tiraven una cadena que tenien i hala! Tu t'imagines això? (GG 20)

Esto va a desaparecer, la Barceloneta. Cualquiera que se lo preguntes te lo dirá. De aquí diez, de aquí quince, pero la Barceloneta se va fuera. No puede la gente vivir, no puedes vivir. (GG 25)

Yo te puedo decir que intento ser optimista, ¡eh! Pero cuando me pongo a pensar como ahora mismo, por muy optimista que quiero ser, lo veo negro, ¡eh! Lo veo negro por el hecho de que, bueno, yo llegaré a tener la jubilación y ¿qué haré? No podré salir de casa, porque es que no conoceré a nadie. Nuestros pisos son sin ascensores, claro, es que, como mucho... Es que no sé. ¡Lo veo tan negro! (AC 3)

Lo peor que podría pasar es que incluso las personas de poder adquisitivo más alto, que ahora se pueden dar el lujo de vivir en la Barceloneta acaben marchando porque es un barrio turístico dónde ahora ya no se puede vivir, o no te gusta vivir, porque no hay vida. (AC 4)

Es que son tantas, tantas, tantas cosas... Que todas han confluído en el mismo sitio y estamos que nos están cayendo hostias por todos lados. Y ya, el colmo de los colmos es que, claro, todo va ligado a lo otro. No hay vivienda, el alquiler sube. Como hay demanda, pues sube más. O sea, hay viviendas en la Barceloneta... Porque la gente dice: ¿Cómo puede ser que una persona pague 900 € por eso? A ver, ¿no te has enterado de que cada vez hay más ricos, y cada vez hay más pobres? ¿No te has enterado que la franja de centro ya ni existe? Pues hay personas que se pueden permitir el lujo de pagar 900 € para guardar las tablas de windsurf. Para guardar las tablas de windsurf a una familia la están echando del barrio, que llevaba toda la vida viviendo en el barrio. Esta es la sociedad que estamos haciendo y montando. Y ante eso nadie puede hacer nada. Pues, bueno, pues que nos pillen confesados. Pero el barrio de la Barceloneta como barrio desaparecerá. Porque ya está desapareciendo. (AC 5)

Carregar-se'l seria que perdés aquesta identitat que té, i que ha tingut sempre. Que passi a ser un barri de disseny i sense cap mena de personalitat, pensat pel turisme amb diners i ja està, i que perdés aquesta vida que ha tingut sempre la Barceloneta. I jo crec que això és el que intentaran... ja fa uns anys que ho estan intentant i al final els diners manen i és que no... no crec que es pugui sostenir molt més temps aquesta manera de viure que ha tingut la Barceloneta. (AC 9)

La importància dels vincles que es perden arriba al punt de trobar a faltar períodes amb problemàtiques relacionades amb la salut o la seguretat, però viscudes des de la proximitat humana. Es prefereix un barri amb més conflictes però amb un teixit humà que faciliti l'afrontament dels mateixos. Algunes expressions són molt reveladores del dolor amb el que es viu la situació actual.

La Barceloneta para ahora a mí no me gusta. [...] A mí no me gusta, pues, nosotros teníamos yonkis, teníamos ladrones, teníamos de todo y ya los conocías, ¿vale? Y yo estaba hablando con ellos y hemos tomado café con ellos. Pero es que ahora... No me gusta el camino que está cogiendo la Barceloneta. No, porque mucha gente se [ha marchado- completa l'entrevistador-] Sí, mucha, mucha gente. (GG 15)

Luego hacían actividades para los niños pequeños en lo que es la Repla. Hacían fútbol sala. Hacían 24 horas de fútbol sala. Bajaban los niños allí a jugar por la tarde, que a veces les quitaban la chaqueta, les quitaban las llaves, todo lo que tú quisieras. Pero, bueno, ellos se lo pasaban allí muy bien y había mucho compañerismo entre los críos,

entre las madres. Nos bajábamos allí a verlos, y alguna bajaba merienda y lo compartíamos y todo lo demás. Era muy feliz, te lo juro. A mí me gustaba mucho mi barrio, pero mucho. (GG 15)

4.3.4 Entre l'acceptació dels canvis i la lluita esperançada

El malestar i la desesperança són les reaccions més presents en les narracions analitzades. També, però, podem trobar-hi algunes actituds més positives que, sense amagar l'impacte negatiu dels processos que està vivint el barri, els integren com a canvis propis del progrés o com a arguments per activar la lluita ciutadana amb l'esperança de poder revertir-los o pal·liar part dels efectes no desitjats.

La major part dels arguments que apel·len a l'acceptació del que està passant al barri arriben de persones que expressen, així, una manera global d'abordar les circumstàncies de la vida. "Els canvis són llei de vida", repeteixen mentre posen l'èmfasi en les millores experimentades, especialment les relacionades amb l'urbanisme o els serveis.

La Barceloneta es mi alegría de vivir. Cada persona es diferente. [...] Las personas tenemos que aceptar el cambio. Si no aceptamos... Nos tenemos que adaptar. Si no nos adaptamos, nos morimos (ríen). No, porque no podemos mirar para atrás. Yo tengo un poema escrito. Bueno, más que un poema, escribí 10 razones para disfrutar de la vejez. Y entonces, cuando la recito, en todas partes me la aplauden mucho (ríe). (GG 3)

Hem anat cap a millor, no sé. El parc de la Barceloneta, doncs està molt maco. L'hospital està molt més accessible. El passeig marítim ja és la meravella de les meravelles. És que no sabem el que tenim! Vull dir, hi ha gent que paga milions per venir a veure el nostre barri. Sí que hi han coses que dius. Bé, això enriqueix uns quants! Però estem vivint en una societat de consum. Per un costat volem una socialització i per l'altre volem guanyar-nos la vida, llavors, hi ha d'haver un terme mig. O sigui, joestic en contra de l'especulació. En contra de que es faci fora a gent per obtenir el pis per posar-lo com a pis turístic. Evidentment queestic en contra d'això, però també entenc. Bueno, ara últimament hi ha molta gent que compra pisos, molts forasters que compren pisos i suposo que això comportarà una transformació encara més grossa. Però, però és llei de vida. (GG 12)

En aquests casos, l'acceptació de l'impacte social negatiu d'alguns canvis es compensa amb una vivència positiva personal o familiar. Dit d'una altra manera, s'identifica un problema social (i, en molts casos, la impossibilitat de fer res per canviar-ho), però s'intenta que aquesta problemàtica no impacti també negativament en l'esfera més personal o íntima.

Vale, una cosa positiva, que yo soy feliz. Me gusta el barrio, me he jubilado, estoy en el barrio, me he apuntado al casal, me he apuntado al centro cívico, me he apuntado a hacer pintura, tengo más tiempo para mis nietos. Ya te digo, a mis nietos les encanta venir a la Barceloneta por la playa, en verano, en todo. Ahora, en Navidad, hemos estado en la playa y: "yaya, por favor, ¡no te vayas del barrio!" Total, tienen 7 años, 8 años y 4 años, que son unos mierdecillas, y "por favor ¡no te vayas!, que dónde te vas a ir, con la tita hace mucho frío y no te vamos a ver". Y, por ellos, yo estoy en el barrio. Podría tener un contrato aquí igual que en Sabadell, igualmente, pero a mí me gusta mi barrio. (GG 15)

Jo tinc una opinió des d'una visió, per mi, realista, en el sentit de que és inevitable. El canvi ja és així i poca cosa es podrà fer per a que canviï. El que sí que crec que s'ha de fer i ja s'està fent és que els efectes siguin mínims, que es pugui minimitzar tot aquest efecte negatiu que pot tenir determinat turisme... (AC 11)

Les millores aconseguides gràcies a les mobilitzacions veïnals (la paralització del anomenat "Pla dels ascensors", la construcció de l'Escola Mediterrània o l'eliminació de barreres arquitectòniques, per exemple) són utilitzades com a arguments per

apel·lar a mantenir, més enllà de l'acceptació com a inevitables de certs processos de canvi social, una actitud militant contra els excessos de l'especulació immobiliària o la inacció percebuda en algunes administracions públiques. Algunes de les persones entrevistades perceben que un dels efectes positius del malestar existent al barri és una certa reactivació d'aquesta militància.

Y diría que, de manera más, a lo mejor un poco más reciente, hay cada vez mayor conciencia. En el barrio tradicionalmente ha habido intereses muy enfrentados y ha habido visiones muy enfrentadas, que incluso a nivel de las asociaciones ha habido enemistades, y ha habido choques violentos y muchas dificultades. Entonces tengo la impresión, o a lo mejor quiero creer (pero, de verdad, lo creo), que cada vez es más evidente, y más compartido, realmente cuáles son los problemas del barrio. Y eso es lo que espero que también a nivel de asociación o incluso también a nivel político, que haya más conciencia de cuál es el problema y por dónde hay que ir, y juntos. (AC 4)

La Barceloneta ha sigut un barri de lluita obrera, això està clar. Però sí que és cert que en els últims 3 o 4 anys, amb el tema del turisme i dels desnonaments també (no dels invisibles sinó dels visibles amb ordre judicial), doncs el barri s'ha tornat a unir i està fent molta força. (AC 6)

La fortalesa del teixit comunitari apareix, en molts discursos, com a ingredient per sentir-se orgullosos de ser de la Barceloneta i com a raó per a l'esperança davant d'una lògica global que, majoritàriament provoca un sentiment d'impotència. També és, per molts professionals, el camí imprescindible per explorar sortida a la complexa situació que viu el barri.

Uy, en este barrio siempre hemos sido muy cañeras. Piensa que es un barrio de pescadores, un barrio portuario, un barrio donde había fabricas antiguamente y siempre la mujer ha sido la que ha llevado el carácter y siempre hemos sido trabajadoras, porque las mujeres, piensa que eran las que cosían las redes de los pescadores, piensa que eran las que vendían el pescado en el mercado, siempre ha sido de mujer muy trabajadora y reivindicativa en este barrio; siempre. (GG 4)

A lo mejor, pues muchos vecinos que actualmente están un poquito resignados, que digan: venga vamos a hacer cosas juntos. Aunque sea de tipo lúdico incluso. Salir a la calle, compartir con el vecino, luchar o sencillamente reunirse a jugar. Es recuperar, es no dejar que nos quiten la vida, ni las casas, ni el barrio, ni las calles, ni dejar que nos quiten nada, ni las pensiones ni nada. (AC 4)

Jo penso que és important que es mantingui una sòlida organització veïnal... L'important és que continuï sent un barri viu i que la gent que hi viu se senti del barri, perquè si això ja no està.. serà el barri dormitori turístic... I, per altra banda, el tema de regulació de comerços ha d'estar més regulat... Si enforteixes el teixit associatiu i fas que el teixit comercial sigui més propi o identificatiu del barri, facilites un sentiment de que el barri forma part de la teva vida i que la teva vida està dins del barri....

Hi ha una cosa que és més intangible, no sabia com dir-te. [...] La gent de la Barceloneta s'ha estimat sempre molt el seu barri, sempre. [...] Ara, els veïns de la Barceloneta, que hi ha gent bastant lluitadora, alguns se n'adonen del perill que hi ha, se n'adonen del perill que hi ha de que tot això se'n vagi a fer punyetes, i hi ha un sentiment de defensa. L'orgull l'ha tingut sempre, però una preocupació pel barri, una preocupació molt... perquè ara ja és molt evident, no? [...] Vull dir, no sabem què passarà amb la nova Bocana, i amb el famós Hermitage, i s'està fent. Què passarà? Hi haurà una invasió encara més brutal de turisme? Sí?, No? Ho podem gestionar bé? No? Això està passant ara. Doncs sí, una cosa bona és que hi ha gent que s'està preocupant d'això i està fent el que pot, que no és fàcil. Ara potser el tema més flagrant, perquè és més visible, i perquè sortosament aquest govern li ha donat una prioritat, és el tema dels desnonaments. [...] S'ha passat de l'orgull a la defensa davant d'una amenaça que és la de morir d'èxit. (AC 8)

Hay una cosa que yo aprendí en Barceloneta [...] ¿Tú sabes la frase esta de "los árboles no te dejan ver el bosque"? Pues yo la he entendido. No la entendía... yo la he entendido en la Barceloneta. Mira, cuando vas en un avión... todos hemos ido en avión y yo he visto

la selva del Amazonas. “Oi, qué bonito, uy!” Pero no sé lo que pasa debajo. Y debajo de la selva pasan muchísimas cosas. Que tú puedes pasar por encima y decir: “¡Qué bonito!”, pero no te paras a pensar que hay comunidades viviendo, que hay animales, que están talando no sé qué... no te paras a pensar eso. Pues en Barceloneta pasa eso. Es decir, el conflicto del comercio foráneo, los pisos turísticos, la gent gran, ... hacen que no veas lo que pasa en la Barceloneta. Y en la Barceloneta, a pesar de todo, pasan muchas cosas. Hay una “taula” muy sencilla de género, donde vienen unas señoras mayores, no jóvenes, mayores (las jóvenes tampoco están ahí) que participan en el 8 de marzo, que participan en el día 25. Está el casal de gent gran, que tiene a las mujeres organizadas... (AC 10)

5. Conclusions de l'estudi

Homo homini lupus est. (l'home és un llop per a l'home). Així comença una cèlebre cita de Plaute, que Hobbes va popularitzar per referir-se a l'egoisme com a nucli de la condició humana. Sense entrar en l'anàlisi d'aquesta perspectiva filosòfica, una part important dels esforços de les ciències socials tenen a veure amb entendre conductes d'uns éssers humans que provoquen conseqüències negatives en les vides d'altres éssers humans. Alguns d'aquests fenòmens estan associats a la violència directa, però la major part responen a nivells superiors de complexitat i a lògiques més invisibles relacionades amb processos culturals o a desigualtats socioeconòmiques que generen el que s'anomena violència estructural.

El final de la cita original de Plaute incorporava, però, una perspectiva esperançadora, una porta de sortida a l'amarga constatació inicial: *quom qualis sit non novit* (quan desconeix qui és l'altre). En aquest estudi hem analitzat fenòmens que són globals, que tenen lògiques similars en contextos diversos del món. Però els seus efectes són locals i condicionen les vides de persones concretes. I, seguint la convicció expressada en aquella cita del segle II a.C., creiem que fer visibles les conseqüències de determinats processos globals en persones i comunitats específiques ajuda no només a interrogar-nos sobre la condició humana, sinó a valorar l'impacte de decisions concretes, individuals i col·lectives, que compliquen la vida d'altres persones. El que per a uns és una oportunitat de negoci, per a d'altres significa empitjorar la qualitat de vida. El que per a uns és la millora urbanística i l'enfortiment de la marca, per a d'altres és l'expulsió del seu barri. Entendre aquests fenòmens des de la perspectiva d'aquests "altres" potser ens ajudi a tots a trobar maneres diferents d'actuar en el present i en el futur. Aquesta és la raó de ser d'aquest estudi.

La Barceloneta és un barri amb identitat pròpia, la d'un antic barri de pescadors, separat de la ciutat de Barcelona amb una història de convivència entre autòctons i nascuts a la resta de l'Estat espanyol que hi van arribar atrets pels baixos preus dels habitatges abans de l'especulació immobiliària i que venien a Barcelona a buscar feina. La seva condició de barri acollidor es va fer palesa, més recentment, amb la població estrangera resident, fruit de l'onada migratòria que va tenir lloc en l'època de creixement econòmic. A partir de la millora realitzada a través de diferents plans urbanístics, aquest barri a tocar del mar i la platja ha esdevingut un dels principals reclams turístics de la ciutat.

El procés que s'està vivint a la Barceloneta té tots els ingredients de gentrificació que defineix Martínez i Rigol (2005): expulsió dels veïns i substitució per d'altres amb un perfil diferent (sobretot estranger), rehabilitació o renovació dels habitatges (en moltes ocasions per convertir-los en pisos turístics o per al lloguer d'estances curtes), substitució del comerç tradicional per nous espais comercials (dirigit principalment al turisme), i renovació de l'espai públic (platges i passeig marítim, que fa que n'augmentin les visites).

Més enllà de ser un clar exponent d'aquest fenomen global, quines conseqüències estan tenint aquests processos sobre la vida de les persones concretes que hi viuen i sobre el teixit social del barri? Aquestes eren les preguntes que orientaven el nostre estudi.

En l'anàlisi en espiral que hem realitzat, hem obtingut dades que ens permeten aproximar-nos a les respostes i que podem sintetitzar de la següent manera:

- Els tres **canvis que s'assenyalen com a més rellevants** tenen a veure amb el comerç, les relacions de veïnatge i la configuració i ús de l'espai públic.
- Més enllà de la seva dimensió econòmica, **els comerços** estan al nucli de la interacció humana del barri perquè són una expressió clara de l'evolució de les

prioritats en relació a la cobertura de necessitats. La substitució de les clàssiques botigues de barri per altres més orientades als turistes o a nous residents de poder adquisitiu superior representen, de manera molt gràfica, l'evolució de les prioritats pel que fa a l'atenció a les necessitats del barri. Les primeres són regentades per veïns que viuen al barri i treballen donant serveis que cobreixen les necessitats bàsiques dels seus conciutadans i conciutadanes. Les noves propostes comercials no tenen aquest vincle directe amb el teixit humà del barri i centren una part important de la seva activitat en l'oci de persones que només viuen durant curts períodes de temps al barri.

- Un altre dels efectes més evidents del procés de gentrificació de la Barceloneta és **el canvi en les relacions veïnals**. Si això és comú a tots els processos de gentrificació, com a conseqüència de la substitució de població autòctona per turistes i nous veïns amb més poder adquisitiu, a la Barceloneta té característiques específiques per la configuració dels habitatges. Les reduïdes dimensions de les cases, juntament amb les condicions climàtiques, han fet que la vida al carrer hagi estat una de les senyes d'identitat del barri i de les relacions entre veïns. El carrer ha fet, tradicionalment, el paper de saló o terrassa que els quarts de casa no podien oferir. Però la sensació d'alienació produïda per l'afluència massiva de turistes (que, de sobte, "envaeixen el saló de casa teva" o "et roben el carrer", de vegades amb comportaments incívics) condiciona molt significativament les relacions veïnals, que són una de les fonts claus de suport mutu i cohesió social d'un barri.
- **Els espais públics** no són rellevants només per la seva funció pràctica o per la seva contribució estètica. A més de ser espais PER A tots i totes, es converteixen en espais DE tots i totes quan les persones se'ls apropïen, els transformen en espais comunitaris, els omplen de relacions significatives i d'històries compartides. Pocs veïns de la Barceloneta qüestionen les millores urbanístiques impulsades inicialment amb les Olimpíades del 92, però aquest procés ha implicat una cadena de conseqüències negatives per a la vida de la comunitat. La primera d'elles, directament vinculada al fet urbanístic, és el buidat del sentit comunitari que omplia de significat alguns espais. Juntament amb la platja, el més representatiu d'aquest fenomen, en els relats recollits, és la plaça popularment coneguda com "La Repla", un espai viscut com a centre neuràlgic dels jocs infantils i de les relacions comunitàries en el que les millores urbanístiques s'han traduït en pèrdues per al teixit social.
- **Les problemàtiques** que, en un segon nivell de lectura, les persones entrevistades relaten es concentren al voltant de cinc qüestions, totes elles interconnectades: el turisme, els canvis demogràfics (especialment l'envelliment), la inseguretat, la pèrdua d'espai públic i l'accessibilitat dels habitatges.
- **El turisme massiu** és percebut com el detonant de la resta de problemàtiques, molt especialment l'encariment dels preus de l'habitatge i l'increment de la pressió immobiliària que acaba provocant l'expulsió d'una part dels veïns i la transformació del teixit social del barri. A més, aquest procés està tenint conseqüències sobre la salut dels veïns que es mantenen al barri. L'habitatge i l'entorn del barri poden ser, com hem dit, determinants de la salut (Delgado, 2018). A partir de les entrevistes realitzades hem pogut comprovar com l'encariment de l'habitatge està altament lligat amb qüestions emocionals relacionades amb la incertesa, la por i l'angoixa que genera la possible pèrdua de l'habitatge i l'opció d'haver d'abandonar el barri amb el que comporta a nivell relacional i comunitari. Això té, a més, com a efecte complementari el sentiment de soledat de les persones que resten al barri i que es

troben en edificis buits de veïns on la majoria de pisos es destinen a turistes d'estances curtes.

- **L'evolució del teixit social** està marcada per factors que s'entrellacen i influeixen mútuament: l'expulsió de veïns de tota la vida, la seva substitució per població nouvinguda amb orígens i perfils socioeconòmics molt diversos, la pèrdua de població infantil i juvenil, el consegüent envelliment del conjunt de la població del barri, la volatilitat d'una part de les persones que hi viuen (turistes que no arriben a formar part del teixit comunitari ni de les xarxes relacionals) i la soledat a la que hem fet referència i que afecta de manera especial a les persones grans del barri.
- El turisme també provoca problemes de convivència. **L'incivisme i la inseguretat** que genera un determinat perfil de turistes també apareix als relats com a problema que dificulta la vida al barri i arriba a ser, en alguns casos, una causa afegida que motiva l'expulsió de veïns.
- A la pèrdua del significat comunitari i l'alienació de certs **espais públics** s'afegeix la massificació dels mateixos i la percepció que es posa el barri al servei d'interessos de persones que no hi viuen i que se'n beneficien a costa d'empitjorar la qualitat de vida a la Barceloneta.
- L'habitatge està al nucli dels problemes derivats del turisme, no només per l'increment exponencial del seu preu en poc temps. Les característiques específiques de la Barceloneta fan que **l'accessibilitat dels habitatges** sigui una problemàtica rellevant i no resolta, pel que implica d'aïllament per a les persones amb mobilitat reduïda. El 85% dels pisos no tenen ascensor i només el 7,7% són realment accessibles. Aquesta situació es complica amb l'envelliment de la població i la utilització generalitzada de les plantes baixes (que han estat una de les alternatives proposades per compensar aquestes mancances) com a locals de suport per als negocis vinculats a l'oci i la restauració. Per altra banda, a aquest aïllament físic s'afegeix, en alguns casos, l'aïllament social de gent que es queda sola vivint als edificis, envoltada de pisos turístics amb gent que va i ve.
- Pel que fa als impactes més íntims, que tenen a veure amb les actituds amb les que les persones viuen els canvis accelerats que s'estan produint al barri, hem trobat **quatre postures o actituds** que també es barregen en els relats: la satisfacció pels canvis, el malestar per les pèrdues, el pessimisme i una darrera postura relacionada amb graus diferents d'afrontament, que van de l'acceptació a la voluntat de lluitar per canviar la situació.
- Tot i que no és una postura generalitzable al conjunt de percepcions recollides, existeix **satisfacció per la millora** d'alguns aspectes dels serveis i equipaments del barri, que han fet que aquest passi de ser percebut com a una zona marginal a ser un barri atractiu per als que no hi viuen.
- La **vivència trista d'haver perdut o estar perdent** coses valuoses està molt present. El llistat de pèrdues relatades va des del protagonisme o el control de la comunitat en relació al seu futur, fins a la tranquil·litat, o a aspectes més profunds relacionats amb la identitat o el sentiment de pertinença al barri.
- Més enllà del malestar, hi ha actituds que connecten amb la derrota o la perspectiva que no hi ha res a fer. Aquest **realisme desesperançat** veu en la Barceloneta una expressió més del que pot estar passant a altres llocs del món en els que la lògica de mercat impulsa l'especulació immobiliària i la sobreexplotació turística impactant negativament en els ecosistemes humans (o naturals, en general) que es puguin veure afectats. Aquest tipus d'actituds són expressades amb una especial càrrega emocional, amb exemples farcits de simbolisme com els que

parlen de la desaparició de coses tan intangibles com l'olor del barri o com el drama que suposa que algú es pugui permetre llogar a un preu elevat un espai que hauria pogut estar la llar d'una família expulsada del barri només per guardar unes quantes taules de windsurf.

- Existeixen, per últim, un grup d'actituds que tenen a veure amb **afrontar constructivament els canvis** que s'estan produint. Algunes d'elles ho fan des de l'acceptació dels canvis com a part de la vida, transformant-los en oportunitats personals o, si més no, intentant que els canvis inevitables no afectin àmbits de la vida privada que depenen menys de les circumstàncies externes. Juntament amb aquestes, trobem d'altres que recorren a la militància activa d'un teixit social que, tot i afeblit per les dinàmiques que s'han produït, continua sent un dels valors de la Barceloneta. Aquestes postures apelen a no perdre l'esperança, a comprometre els veïns, veïnes, administracions públiques i teixit empresarial per cercar maneres de gestionar el desigual conflicte d'interessos i necessitats que es produeix a la Barceloneta de manera que no acabin perdent-hi tots, especialment els més vulnerables o afeblits per la desigualtat socioeconòmica.

Justament entre els col·lectius que viuen situacions de major desigualtat està la gent gran del barri. Però, lluny d'apropar-nos a ells i elles com a víctimes, també era un objectiu d'aquest estudi posar en relleu la seva perspectiva com a observadors i protagonistes privilegiats per ser tinguts en compte en els processos d'anàlisi i en la cerca d'alternatives per part dels actors polítics i socials adreçades a millorar la vida de les persones. La seva mirada ens ha estat enormement útil per a entendre l'impacte dels processos de gentrificació en un entorn concret. Fer-los partícips, també, de les solucions per a les problemàtiques analitzades seria, probablement, una estratègia útil, que, a més, reforçaria en el conjunt del teixit social del barri l'intens sentiment de pertinença que sempre ha estat tret d'identitat de la Barceloneta i que els canvis analitzats amenacen d'esborrar.

Des d'un punt de vista global, el procés que viu la Barceloneta es dona en un context d'acceleració que xoca amb el temps de les persones. A la Barceloneta conviuen el passat i un futur gairebé distòpic de cases buides i comerços de 24 hores que ens obliga a pensar les ciutats en clau ètica. La idea de la casa com a recer i refugi (Esquirol, 2015), com el lloc al que podem tornar i tornem en acabar el dia, pot aplicar-se igualment al barri per extensió, com el conjunt d'espais que acullen les vides de les persones i configuren una comunitat. La comprensió de l'habitatge com a activitat econòmica i, per tant, com a objecte especulatiu posa en perill la sostenibilitat de la vida dels habitants de la ciutat i per això és urgent protegir les vides de les persones mentre iniciem el debat sobre el model de ciutat i de turisme que volem.

6. Referències bibliogràfiques:

ABA (Associació Barceloneta Alerta) (2005). Estudi sobre les condicions de vida de la gent gran de la Barceloneta. Document no publicat.

Alamilla Canto, C. (2016): "Análisis de los impactos socioculturales desde la perspectiva del residente que el turismo genera en el barrio de La Barceloneta, España". ROTUR, Revista de Ocio y Turismo, 11: 1-11.

Blanco, J. i Apaolaza, R. (2016). Políticas y geografías del desplazamiento: Contextos y usos conceptuales para el debate sobre gentrificación. Revista INVI, 31(88), 73-98. <https://dx.doi.org/10.4067/S0718-83582016000300003>

Boer, R.W.J. i de Vries, J. (2009). The right to the city as a tool for urban social movements: the case of Barceloneta. The 4 International Conference of the International Forum on Urbanism (IFoU). Disponible en: <http://ifou.org/conferences/2009delft/proceedings/index.html>

Cortada i Colomer, L. (1998). *Estructures territorials, urbanisme i arquitectura poliorcètics a la Catalunya preindustrial*. Institut d'Estudis Catalans.

Delgado, J. (Coord.) (2018). Radiografies de la situació del dret a l'habitatge, la pobresa energètica i el seu impacte en la salut a Barcelona. Barcelona: Observatori DESC.

EDAS (Equip d'Anàlisi Social) (2006). Diagnosi de les condicions de vida de la gent gran a la Barceloneta. Document no publicat.

EDAS (Equip d'Anàlisi Social) (2008). Informe Sociodemogràfic de la Barceloneta. Document no publicat.

Esquirol, J. M. (2015). La resistència íntima: assaig d'una filosofia de la proximitat. Barcelona: Quaderns Crema.

Glass, R. (1964). London: aspects of change. London: MacGibbon & Kee.

Lefebvre Henri. Le droit à la ville. In: *L'Homme et la société*, N. 6, 1967. pp. 29-35. DOI: <https://doi.org/10.3406/homso.1967.1063>

Makhlouf, M. (2014). Transformaciones urbanas y procesos de gentrificación desde la resistencia. Aproximaciones a un movimiento vecinal en la Barceloneta, Barcelona. Working paper series. Contested_Cities. 1-14.

Marcús, J. (2012). Procesos de renovación urbana: Hacia la "marca Buenos Aires" desde el "modelo Barcelona" [en línea]. VII Jornadas de Sociología de la UNLP, 5 al 7 de diciembre de 2012. La Plata, Argentina. En *Memoria Académica*. Disponible en: http://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/trab_eventos/ev.2069/ev.2069.pdf

Martínez i Rigol, S. (2005). "A gentrification. Conceito e método". En: Alessandri Carlos, Ana Fani y Carreras, C. (orgs.). Urbanização e mundialização: estudos sobre a metrópole. São Paulo: Ed. Contexto.

Pareja, M. i Simó, M. (2014). Dinámicas en el entorno construido: renovación, gentrificación y turismo. El caso de la Barceloneta. ACE: Architecture, City and Environment = Arquitectura, Ciudad y Entorno, 9 (26): 201-222, 2014. DOI: 10.5821/ace.9.26.3688. ISSN: 1886-4805.

Portal web del Plan Comunitario de la Barceloneta: <http://placomunitaribaroneta.org/>

Purcell., "Recapturing Democracy: Neoliberalization and the Struggle for Alternative Urban Futures," London, Routledge, 2008.

- Sánchez, A. (2017). Las problemáticas actuales en los centros históricos. Gentrificación y viralización. EDA. Esempi di Architettura. Set. 2017. Revista online.
- Slater, N. (2006). The Eviction of Critical perspectives from Gentrification Research. En: International Journal of Urban and Regional Research, 30 (4): 737-57.
- Smith, N. (2002). New globalism, new urbanism: gentrification as global urban strategy. Antipode. 34(3): 427-445. DOI DOI: 10.1111/1467-8330.00249.
- Tonucci, F. (2009). Ciudades a escala humana: la ciudad de los niños. Revista de Educación, n. extra. 2009, pp. 147-168

7. Annex: guions de les entrevistes

GUIÓ ENTREVISTA GENT GRAN

En primer lloc, volia **agrair-li** la seva col·laboració acceptant aquesta entrevista.

L'**objectiu** d'aquest projecte és conèixer els efectes que han tingut els canvis que s'han produït en el barri en els darrers anys, i volem que ens ho expliquin gent com vostè, que porta tota la vida, o gran part de la seva vida vivint a la Barceloneta.

Si hi està d'acord, **gravaré** l'entrevista per tal de tenir registrada tot allò que m'explica i incorporar-ho a la recerca. Tot i això, la informació es tractarà de manera **confidencial** i **anònima** i en cap cas s'utilitzarà el seu nom real ni les seves dades personals públicament.

SIGNATURA DEL CONSENTIMENT INFORMAT (si no s'ha fet prèviament)

INICI GRAVACIÓ

Sóc (**NOM I COGNOM ENTREVISTADOR/A**) i iniciem l'entrevista a (**NOM I COGNOM ENTREVISTAT/DA**) avui dia (**DATA**) a les (**HORA**).

Dades demogràfiques

Per començar, voldria fer-li algunes preguntes sobre el seu perfil.

1. **Quants anys té?** _____ anys

2. **Quants anys fa que viu al barri?**
 1. Des de què hi va néixer
 2. _____ anys

3. **Sempre ha viscut al mateix pis/casa?**
 1. Sí
 2. No

4. **Quanta gent viu a casa seva?** _____ *(número total de persones que hi viuen, incloent l'entrevistat/da)*

5. **Qui viu a casa seva?** *(marca tantes opcions com calgui)*
 1. Viu sol/a
 2. Parella
 3. Fill/a/s
 4. Germà/na/s
 5. Pare/mare
 6. Nét/a/s
 7. Altres. Qui? _____

Percepció del barri

A continuació li faré algunes preguntes sobre el barri per conèixer la seva opinió i experiència viscuda.

6. Quins canvis considera que ha viscut el barri en els darrers 20 anys a nivell urbanístic? (espai físic i públic: places, edificis, estètica del barri ...)
7. Hi ha espais/zones que ara utilitza/hi ha i abans no utilitzava/hi havia? O a la inversa, que ara no hi va i abans sí? Quins? Per quin motiu?
8. Quins canvis considera que ha viscut el barri en els darrers 20 anys respecte la vida al barri? (tipus de gent que hi ha al barri, ambient al carrer, tipus de comerços, serveis...)
9. Troba que al barri hi ha serveis i/o comerços (relacionats amb les seves necessitats) que abans no trobava? O a la inversa, que abans trobava i ara no? Quins? Quins efectes han tingut aquests canvis?
10. Quins canvis considera que ha viscut el barri en els darrers 20 anys respecte les relacions amb persones properes? (família, amics, veïns...)
11. Tots aquests canvis l'han afectat a nivell personal? En quin sentit?
12. Aquests canvis l'han afectat en la manera de vincular-se o de sentir-se del barri de la Barceloneta (sentiment de pertinença)? Ha canviat el seu sentiment de pertinença al barri des de fa uns anys a ara? Què ha marcat aquest canvi?
13. Pensant en els darrers anys, quines són les 3 coses positives que ha aconseguit vivint a la Barceloneta?
14. Com creu que serà el futur (d'aquí 10 anys) del barri de la Barceloneta?
15. Si tingués una vareta màgica o bé pogués demanar 3 desitjos, quines 3 coses canviaria del barri?
16. Doncs ja hem acabat. Hi ha alguna cosa que considera important i que voldria afegir?

Moltes gràcies de nou per la seva col·laboració en el projecte.

GUIÓ ENTREVISTA AGENTS COMUNITARIS

En primer lloc, volia **agrair-li** la seva col·laboració acceptant aquesta entrevista.

L'**objectiu** d'aquest projecte és conèixer quins canvis s'han produït en el barri de la Barceloneta en els darrers anys. En una **primera etapa** del projecte hem entrevistat a gent gran del barri que han viscut de primera mà els canvis que s'han produït. En **aquesta segona etapa** estem entrevistant a **informants clau** com vostè, que coneix el barri des de fa temps

Si hi està d'acord, **gravaré** l'entrevista per tal de tenir registrat tot allò que m'expliqui i incorporar-ho a la recerca. Tot i això, la informació es tractarà de manera **confidencial** i **anònima** i en cap cas s'utilitzarà el seu nom real ni les seves dades personals públicament.

SIGNATURA DEL CONSENTIMENT INFORMAT (si no s'ha fet prèviament)

INICI GRAVACIÓ

Sóc (**NOM I COGNOM ENTREVISTADOR/A**) i iniciem l'entrevista a (**NOM I COGNOM ENTREVISTAT/DA**) avui dia (**DATA**) a les (**HORA**).

Dades professionals / perfil personal

1. **Quina relació té amb el barri de la Barceloneta?**
 - a. Hi treballa (professional)
 - b. Fa de voluntari/a
 - c. Hi viu (veí) *(passa a la pregunta 3)*

2. **A quina entitat desenvolupa la seva tasca?**

3. **Quants anys fa que viu/treballa al barri?**

Percepció del barri

A continuació li faré algunes preguntes sobre el barri.

4. **Quins canvis ha viscut el barri en els darrers anys a nivell urbanístic?** (espai físic i públic: places, edificis, estètica del barri, habitatges venda/lloguer...)

5. **Quins canvis ha viscut el barri en els darrers anys pel que fa a la vida al barri?** (ambient al carrer, tipus de comerços, serveis...)

6. **Quins canvis ha viscut el barri en els darrers anys respecte les persones que viuen al barri?** El perfil actual de persones residents al barri és el mateix que fa uns anys?

7. **Quins d'aquests canvis ha tingut més efecte en el teixit social del barri?**

8. **I de manera específica, com creu que han afectat totes aquestes transformacions a...?**
 - a. Els infants del barri
 - b. Adolescents i joves del barri
 - c. Adults joves (fins 35 anys aprox.)
 - d. Adults majors de 35
 - e. Gent gran i jubilats

9. **Tots aquests canvis l'han afectat a vostè, tant a nivell professional si hi treballa, com a nivell personal? En quin sentit?**

10. **Pensant en els darrers anys, quines són les 3 coses positives que ha aconseguit el barri de la Barceloneta?**

11. **Com creu que serà el futur (d'aquí 10 anys) del barri de la Barceloneta? (perfil de persones, ambient, teixit social...)**

12. **Si tingués una vareta màgica o si pogués demanar 3 desitjos, quines 3 coses canviaria del barri?**

13. **Doncs ja hem acabat. Hi ha alguna cosa que considera important i que voldria afegir?**

Moltes gràcies de nou per la seva col·laboració en el projecte.